

N. I O R G A

TULBURĂRILE BISERICEȘTI

ȘI

POLITICIANISMUL

(1909 – 11)

—
O CUVÎNTARE ȘI ARTICOLE —

VĂLENII-DE MUNTE

—
TIPOGRAFIA «NEAMUL ROMĂNESC»

1911

N. IORGA

TULBURĂRILE BISERICEȘTI

ȘI

POLITICIANISMUL

(1909—11)

—

— O CUVÎNTARE ȘI ARTICOLE —

VĂLENII-DE-MUNTE

—

TIPOGRAFIA «NEAMUL ROMĂNESC»

1911

DISCURSUL ROSTIT ÎN ADUNAREA
DEPUTAȚILOR LA 23 MART 1909.

I.

Onorată Cameră,

Nu în dispoziția războinică a unui obstrucționist, ci cu adîncă tristeță vin aici la tribună pentru a da lămuririle pe care sînt dator, față de conștiința mea, conștiința mea individuală și conștiința mea de creștin, să le dau cu privire la această lege, care vine la sfîrșitul unei sesiuni, care vine în cea d'intăiū zi din săptămîna patimilor, care nu vine măcar ziua, ci noaptea, cînd creștinii se adună la deniș ca să se închine în numele acelei Biserici care va primi, după adîncă și nestrămutata mea convingere, o puternică lovitură prin acest proiect de lege.

D-lor, nu cred ca vre-odată o lege de această însemnătate, atingînd Biserica unei țeri, — și țara noastră are o Biserică de Stat —, atingînd Biserica unei țeri în chip așa de grav, atingînd o Biserică care nu este în legătură numai cu această țară, ci cu neamul nostru întreg, ca o lege de această însemnătate să fi fost adusă în împrejurări atît de înjositoare pentru ea, cum s'a adus această lege. Astfel de legi se aduc în mijlocul unei sesiuni parlamentare, se aduc legile acestea în momente de acelea cînd toată lumea se poate ocupa serios de ele, ca să le poată discuta după însemnătatea lor (aplaude), și să poată vota după ce și-a făcut o adevărată convingere, cu privire la lucrurile nouă — și veți vedea cît sînt de nouă și cît de revoluționar de nouă, de anticanonic și de antisinodal de nouă — ce se cuprind dintr'o astfel de lege.

Dar se ya zice: această lege s'a discutat la Senat. La Senat aũ vorbit doi foști miniștri de Culte, aũ vorbit trei dintre ierarhiȳ țerii, Mitropoliȳi într'un sens și un episcop într'alt sens, iar ceilalȳi ierarhi cari erau pe banca lor de senatori, aũ avut motivele lor de a tăcea.

Ei bine, este adevărat că legea aceasta s'a discutat la Senat, s'a discutat mult, dar s'a discutat cu multă pasiune, nu cu pasiune creștină, ci cu pasiune politică, și de o parte și de alta, și pot încă să spun că s'a discutat incompetent și fără libertate de cugetare față de dînsa.

D. președinte : D-le Iorga, vă rog nu spuneți cuvinte care să atingă pe membrii Senatului. Membrii Senatului, cari au vorbit, au avut deplină libertate de cugetare, și nu este permis să li se aducă nicio ofensă.

D. N. Iorga : D-le președinte, promit că voi ținea seamă de această observație a d-voastră și voi căuta a spune cuvinte care să nu atingă pe nimeni.

D. Z. Filoti : Nicî pe noi să nu ne atingeți, căci apoi...

D. președinte : D-lor deputați, vă rog să aveți încredere în promisiunea d-lui Iorga, că va ținea seamă de această observație.

D. N. Iorga : Cu toată discuția ce s'a urmat în Senat, o serioasă discuție *aici* este cu desăvîrșire trebuitoare. Și, dacă mă încumet să fac această discuție, nu mă încumet a o face pentru a zăbovi Guvernul,

saŭ pentru a-I face momente neplăcute prin discutarea unei legi care nu poate să facă nici momente plăcute, nici neplăcute nimănuî, ci trebuie discutată cu privire la valoarea ei. Dacă vorbesc, e pentru că socot că am competența de a vorbi cu privire la această lege. Și cred chiar că am o competență specială de a vorbi cu privire la ceia ce se numește legea sinodală, care, cum am spus, e o lege anti-sinodală, împotriva Sinodului, nu pentru transformarea Sinodului într'un fel sănătos și potrivit nevoilor noastre de astăzi. Am competența aceasta, fiindcă de foarte multă vreme mă ocup de istoria Bisericii romîne, și cineva fără a cunoaște istoria acestei Biserici, nu poate să judece valoarea schimbărilor care i se aduc astăzi, care i se vor aduce fără îndoială, pe care le cuprinde proiectul d-lui ministru, care nu mă îndoiesc că va deveni lege. Competința mea a fost recunoscută chiar de d. ministru de Culte. D. ministru mi-a făcut acum cîtăva vreme onoarea de a mă ruga să scriu istoria Bisericii romîne; această istorie a Bisericii romîne e scrisă, și, pe basa cunoștințelor mele cîștigate mai din vreme cu privire la istoria Bisericii

noastre și pe basa împrăștiării acestor cunoștințe, prin cartea ce este acum gata, îmi arăt părerea cu privire la legea reformei Sinodului, adică a înlocuirii pe jumătate a Sinodului, a înlocuirii cu ce veți avea îndată prilejul să vedeți.

II.

D-lor, ce a îndemnat — căci de aici trebuie să încep — ce a îndemnat pe d. ministru de Culte să vină cu legea aceasta? Legea n'a fost anunțată la începutul sesiunii parlamentare; nu s'ar fi gândit bineva că avem să discutăm o lege privitoare la noua organizare, noua desorganizare a Bisericii noastre care se dă drept lege a organizării superioare a Bisericii române. Nimic nu ne putea face să prevedem așa ceva. Aș fost anunțate alte legi, care n'a venit, — s'aș pierdut pe drum sau zăbovesc până la toamnă, dar legea aceasta n'a fost anunțată.

Știe toată lumea de unde i-a venit d-lui ministru de Culte ideia de a alcătui o lege de așa de mare însemnătate, pe baza unor

cercetării așa de restrînse în timp și așa de restrînse în ce privește consultarea persoanelor competente. D-lor, s'a întîmplat în luna Ianuar din acest an un mare scandal bisericesc, — încă unul din scandalurile bisericești care în timpul din urmă aș scăzut atît de mult prestigiul Bisericii noastre.

Într'o foaie, supt iscălitura cuiva, care s'a declarat gata să răspundă orîcînd de ceia ce a scris acolo, într'o foaie bisericească, — ziceți-î : foaie de scandal ; eă nu am această părere, — într'o astfel de foaie, curagios, supt iscălitură, s'aă adus Mitropolitului Moldovei acușaii de care ar trebui să roșească cel din urmă dintre oameni.

O voce : Ziceți : fostului Mitropolit.

D. N. Iorga : Niciodată nu s'a întîmplat așa ceva. Am străbătut de la un capăt la altul istoria Bisericii noastre, am văzut clipele cele mai grele și umilite ale Bisericii românești, dar așa ceva n'am văzut.

Fostul Înalt Prea Sfințit nu se bucură acum de apanagiu, dar se va bucura, grație trecerii legii pensiilor, de o pensie foarte frumoasă, corespunzătoare cu leafa care nu-î ajungea, și o completă cu plata largă a serviciilor sale, chiar cînd era dator să

deie fără plată aceste servicii. Căci acest fost Înnalt Prea Sfințit s'a simțit foarte jignit, da, însă a desprețuit acușațiile aduse, nu a crezut că trebuie să între în vorbă, fie înaintea tribunalelor, fie înaintea Sinodului, fie a altui for competent, cu privire la acele acușări, și atunci, grație dibăciei în a trată astfel de oameni a unui membru al Guvernului, acel Înnalt Prea Sfințit a plecat acolo urde ar trebui să fie, după părerea mea, fără pensie, unde trăiesc acei cari duc inferioara și modesta viață mănăstirească.

Cu alte cuvinte, ierarhul care cercetează lucrurile mănăstirești nu cum ar trebui cercetate, trebuie să ajungă la mănăstirile de pocăință, fără recompensă națională și fără pensie.

Un astfel de scandal, am zis, nu s'a mai întâmplat.

Că Înnaltul fost Prea Sfințit suferia de insomnie, o arată în scrisoarea sa umilită, dureroasă, fostul Mitropolit al Moldovei, când se scusă către Suveranul Țerii, pe care credea că trebuie să-l inițieze în astfel de suferințe ale sale.

Va să zică fostul Înnalt Prea Sfințit era

un om bolnav, suferind de insomnie și trăgînd toate consecințele din această insomnie a sa.

Ei bine, oricum, dar așa ceva este totuși un lucru foarte dureros pentru oricine are tragere de inimă față de această Biserică, care, mai la urma urmei, este încă Biserica noastră, cum a fost și Biserica tuturor generațiilor care cu credință în această Biserică și cu credință în religia înfățișată și stăpînită de această Biserică au trăit, au luptat și au murit aici, în cuprinsul pămîntului românesc.

D-lor, dar acesta nu era un cas isolat, — în monstruositatea lui era doar isolat —, dar se mai întîmplaseră unele lucruri, care nu ar fi trebuit să se întîmple niciodată în lumea călugărească, în lumea duhovnicească și cu atît mai puțin în așa de înalta lume arhierescă.

Iată, cu sentimente foarte neplăcute am primit mai mult decît odată broșuri, și cărți chiar mai întinse, în care se relevau plagiate de episcopi! Lucru foarte urît, căci nu trebuie să plagieze nimeni, și un Prea Sfințit cu atît mai puțin.

Îți vine foarte greu să aibi în mână astfel de cărți, și-ți vine foarte greu când cauți în gândul tău să găsești o scusă și nu poți s'o găsești.

Se mai putea vedea încă prin unele ziare, nu de mult, se pot vedea încă — știu eu? — și acum, poliți protestate, iarăș ale unui ierarh al Bisericii romîne, care se găsește în neputință de a plăti. Te întreb: de ce s'a împrumutat atunci? Nu-l întreba pe el, căci îți va da motive de tot triste.

Și sînt atîția ierarhi, în sfîrșit — orî *erau* atîția — cari nu găsesc timpul trebuitor ca să-și administreze eparhiile lor. Ceia ce arată o stare foarte rea în Biserica romînă!

D. ministru al Cultelor a fost emoționat, ca toată lumea, de o stare atît de rea și cu totul de netăgăduit. Dacă nu vrem să piară ultimele rămășițe de influență a Bisericii în clasele orășenești, deprinse azi a trata Biserica prea ușor, trebuiesc luate, neapărat și răpede, măsuri de îndreptare

Prin urmare, pănă acum d. ministru al Cultelor și-a făcut datoria. Și, dacă era cineva care trebuia să se miște, era fără îndoială ministrul Cultelor. Numai cît d.

ministru al Cultelor a greșit în ceia ce privește măsurile care trebuiaŭ luate.

D-lor, măsuri trebuiaŭ luate ; dar în ce ordine și de ce natură ?

III.

De ce în anul 1909 Biserica românească, pe care eŭ o cunoșteam, din cursul cercetărilor mele, atît de glorioasă, atît de foloșitoare neamului și atît de dătătoare de îndreptări pe calea moralității, pe calea vieții curate, pentru poporul nostru, de ce Biserica aceasta ajunsese la începutul anului 1909 în acest hal ?

N'are decît să urmărească cineva istoria Bisericii românești în veacul al XIX-lea, pentru ca să vadă de cînd se strică lucrurile în Biserică.

Dar, în veacul al XIX-lea, în veacul care abia s'a încheiat, am avut una din cele mai strălucite figuri de arhiereu care se poate întîlni în oricare ramură a Bisericii ortodoxe, un arhiereu care era judecat de conțimporanii săi că stă într'un rînd cu sfinții: Veniamin Costachi. Rar o figură mai luminoasă de arhipăstor se poate întîlni în toată

desvoltarea Bisericii *universale*. Că s'a văzut și câte unul mai mare și mai sfânt, se poate. Dar totuși puținii vor fi fost în același rînd cu dînsul, în ceia ce privește sfințenia și măreția. Veniamin Costachi a făcut școală, și, pe cînd el făcea școală cu clericii din Moldova, aici, în Țara Românească, Mitropolitul Ghenadie, luat de la Căldărușani — altfel de Căldărușani decît Căldărușanii din timpurile noastre, un Căldărușani fără recompensă națională și fără apanagii —, luat ca simplu diacon de la Căldărușani, a păstorit cu o neimitabilă vrednicie aici, în Scaunul Ungrovlahiei. Și, după ce, zdrobit de prigonirile dușmanilor neamului nostru, zdrobit de prigonirea rusească care l-a trimis în Basarabia, a murit, a venit un rînd întreg de clerici crescuți în tradițiile lui curate, cuprinși de iubirea de țară și de neam, și au păstorit aici, în Muntenia.

De abia pe la 1860 începe decadența Bisericii noastre, decadență foarte răpede și care merge continuu accentuîndu-se pînă la acel an groaznic al scandalului care se va însemna în istoria Bisericii romîne cu data de 1909.

Și, d-lor, cauza pentru care de la 1860

până la începutul acestui veac nou Biserica noastră a decăzut continuu, este că n'a fost lăsată în rosturile ei bisericești, că Statul s'a amestecat în socotelile ei bisericești.

Este bine sau rău să se amestece Statul în Biserică?

Necon condiționat, este rău ca Statul să se amestece în Biserică oriunde, deci și aici la noi, unde sîntem opriți în această privință de tradițiile Bisericii. Biserica, atîta vreme cît s'a călăuzit de sine, ni-a dat arhieriei vrednici, ni-a dat o viață exemplară și auz izvorît din ea foloase mari pentru viața culturală, pentru viața morală, pentru viața noastră națională în genere.

Dar, dacă de la 1860 Statul a intervenit în Biserică, dacă această intervenție a Statului n'a fost favorabilă Bisericii, trebuie să credem oare că Statul a procedat ca dușman împotriva ei? Sînt sigur că nici d. Ministru al Cultelor actual nu pornește ca vrăjmaș împotriva Bisericii. Dumnealui nu este, fără îndoială, un creștin pasionat, dar este un bun creștin, și rosturile Bisericii noastre tot le știe. Da, d-sa le știe și d-sa le observă. Fără îndoială, nu cu gînd rău

aŭ plecat oamenii de la 1860 de aŭ stricat întăiŭ rostul Bisericii. Ei s'aŭ gîndit bine. Eraŭ însă oameni crescuți în Franța, crescuți în Paris, cu ideile anticlericale. Credeaŭ că Bisericii trebuie să-i îngustăm rostul, că Biserica nu poate să meargă de la sine, ci trebuie să intervie Statul cu conștiința lui deplină, ca să-i fixeze rostul cum se cuvine.

Între oamenii aceștia erau bărbați de Stat iluștri; era Kogălniceanu, era însuși Cuza-Vodă. Și, vedeți, însuși Cuza a avut față de Biserică o politică cu desăvîrșire greșită. Și era cu atît mai greșită acea politică, cu cît Biserica își dăduse partea ei pentru Unire.

Este destul să vă amintesc numele Scribanilor și participarea lor la opera Unirii, ca să aveți dovadă cît de mult și-a făcut datoria Biserica noastră pentru Unire.

Prin urmare, d-lor, trecînd peste meritele cîștigate de Biserică în luptele pentru Unire, trecînd peste meritele seculare și atît de mari ale Bisericii romîne, generația dela 1860 a voit s'o schimbe, s'o prefacă după interesele Statului. Iată și în Divanul ad-hoc, de la care s'aŭ inspirat și pole-

miștii din zilele trecute, în Divanul ad-hoc se manifestase dorința de a avea o altă organizare a Bisericii, mai potrivită cu societatea omenească.

Pe urmă, domnilor, oamenii din Divanul ad-hoc, cari au ajuns stăpînitorii țerii, au putut să pună în practică ideile lor. Pe vremea aceea nu se mergea cu jumătăți de măsură, ca astăzi; astăzi se merge cu dramul, se merge cu șfertul și cu optimea, și se fac încurcăturile mai mari decît dacă s'ar lua hotărîrile cele mai răspicate.

Pe vremea aceea, domnilor, cei cari aveau o concepție, căutau s'o realizeze întreagă. Acest lucru au încercat decî să-l facă și Cuza-Vodă și Kogălniceanu față cu Biserica romîna. Și atunci a intervenit legea aceea care crea un ciudat Sinod cu două grade, și da Domnului dreptul de a numi pe Mitropoliți și episcopi. Era un Sinod general, și în acel Sinod luaă parte toți aceia cari trebuie să iea parte și în pseudo-Sinodul actualului ministru de Culte: profesorii de la Teologie, preoții aleși. Astfel, vedeți că e o asemănare între reforma aceasta a lui Cuza și între reforma pe care o aduce acum înaintea noastră d. ministru.

de-Culte. Se decreta și în ceia ce privește numirea episcopilor și Mitropoliților, de care iarăși se ocupă legea pe care o veți vota d-voastră în această seară, și pe care vă voi spune la sfârșit de ce nu pot nici s'o votez, nici s'o răsping venind pentru aceasta la urnă.

Va să zică, în legea aceea există toate elementele care se întîlnesc și în lēga de acum. Dar episcopii și Mitropoliții erau numiți de Domn. Cum numia un prefect, tot așa numia și un Mitropolit, funcționar eclesiastic, precum ceilalți sînt funcționarii laici.

Ce să te încurci cu canoanele, ce să te încurci cu tradițiile bisericești, ce să faci distincții subtile în ceia ce privește unitatea esențială a dogmelor, a canoanelor, a jurisdicției și, în mare parte, a administrației bisericești?

Se procedează după ideile 'de la Paris, se procedează mirenește, fără niciun scrupul, fără nicio părere de rău, prin numirea de-a dreptul a personalului care trebuie să stea în fruntea Bisericii romîne. Iar, pentru hotărîrile privitoare la chestiunile Bisericii, ai Sinodului ales, și în acest Sinod poate

să fie și Vlădica și preotul și mireanul, dacă e profesor cu cunoștințe teologice!

Și atunci s'a adus un argument pentru această reformă, argument care se aduce și acum înaintea d-voastră, s'a adus argumentul că în felul acesta o să sămănăm mai bine cu Biserica Romînilor de dincolo. Da, dincolo este o Biserică românească organizată așa, încît Sinodul ei nu e format din arhieriei, ci intră și preoții de miș, intră și diaconii și profesorii, intră și mireni cealalți. De ce să nu procedăm deci democratic, de ce să nu fim la înălțimea veacului, de ce să nu dăm Bisericii noastre un contact mai întins cu societatea noastră?

Spun de pe acum că o analogie între Biserica noastră din România și între Bisericile Romînilor de aiurea, sau oricare alte Biserici organizate după același tipar, cum e Biserica sîrbească, Biserica grecească, Biserica rusească sau o altă Biserică în legătură cu Biserica rusească, o asemenea analogie e cu totul greșită. Și iată de ce e greșită: Biserica la noi, în România cea liberă, nu e alt ceva decît Biserică, înde-

plinindu-și rostul ei bisericesc. În aceste rosturi bisericești își poate afla ea și cea mai mare înălțime și cea mai mare scădere, și cele mai înalte merite și cele mai înjositoare păcate. În acest rost bisericesc, și numai în acesta.

Biserica noastră nu are decî alte rosturi decît cele bisericești; nu pretinde nimic de la altă putere, dar să faci bine să nu te atingi de aceste singure rosturi pe care poate să le aibă!

Ei bine, așa este oare situația Bisericii românești din Ungaria? Biserica ortodoxă românească din Ungaria are, în adevăr, un Sinod alcătuit și din laici, din mirenî. Pe aceștia nu-i vedem, cum vă voi arăta imediat, în acest proiect de alcătuire al noului Consistoriu. În Ardeal, însă, este un fel de Parlament. Sinodul acesta parlamentar nu se ocupă numai de rostul Bisericii, ci și de rostul școlii și al culturii, și nu odată Parlamentul acesta a avut o însemnătate politică. Și chemarea acestui Parlament este totdeauna o chemare națională. De ce? Pentru că acolo acesta este singurul fel prin care se poate manifesta solidaritatea națiunii noastre. Neamul nostru acolo în

Ardeal nu poate să se arăte în fața lumii în altă alcătuire publică decît în această alcătuire a Sinodului bisericesc ortodox.

Un cap cu totul superior, care a scris și acea mică istorie a Bisericii care s'a întrebuițat foarte mult cu ocazia discuțiilor din urmă, dar care nu s'a însemnat prin cărticica aceia, ci prin largă lui concepție în ceia ce privește legăturile Bisericii cu neamul, Șaguna, a fost acela care a știut în ocazie prielnică să smulgă pentru neamul nostru măcar această formă de represintare națională în cadre bisericești.

Pe urmă, d-lor, acolo în Ungaria școlile noastre nu sînt școli laice: sînt școli bisericești. Aceste școli bisericești sînt în legătură strînsă, indisolubilă, cu Biserica. Prin urmare, nu poți avea școlile românești în alte împrejurări decît în împrejurările acestea determinate de confesiune.

Școlile sînt confesionale, decî în legătură cu Biserica, fie cu Biserica neunită din Sibiiu, fie în legătură cu Biserica unită din Blaj.

Prin urmare, să nu zică cineva: de oare ce sînt mirenî în Sinodul românesc de dincolo, să fie mirenî, să fie preoți de mir în

instituția menită să înlocuiască Sinodul aici la noi. Nu este analogie, și nu se poate susține aceasta nici într'un chip.

Și, cum nu se poate susține în ceia ce privește pe ai noștri de aiurea, tot așa nu se poate susține în ceia ce privește pe Grecii din Împărăția otomană. Apoi este ușor să zici că Grecii din Împărăția otomană au un Sinod compus din călugări, preoți și mireni. Dar acesta e un Sinod care reprezintă viața națională publică a poporului grecesc! Dar Sinodul acesta are grija școlilor, care fără această organizare nu ar putea să existe!

Se mai aduce înaintea și exemplul,— se aducea și pe vremea lui Cuza —, exemplul Rusiei, și se zice: uitați-vă, Rusia are un Sinod în care se întilnesc preoți și arhiepiscopi. Însă —, adaug —, nu atîția preoți față de atît de puțin arhiepiscopi cum ați pus d-voastră, d-le ministru, în acest proiect. Și, afară de aceasta, preoții n'au acolo acele drepturi care se prevăd în proiectul ce se supune desbaterilor noastre. E cu totul altfel. Dar, în sfîrșit, în Sinodul acesta rusesc întilnești și preoți și arhiepiscopi. Și, dacă Rusia, care este cea mai mare și cea

mai evlavioasă țară ortodoxă, are acest lucru, de ce nu l-am face și noi?

Dar Rusia este într'o altă situație: Rusia este o țară care, dacă n'ar fi atât de mare și puternică, și atât de folositoare supt toate raporturile Bisericilor ortodoxe, de mult timp ar fi fost declarată ca avînd o Biserică schismatică și eretică. Putem noi să asimilăm Biserica noastră cu Biserica rusească, care nu are un «Mitropolit Primat», sau un Patriarh, ci are pe Țar? Și, dacă Țarul s'a gîndit într'o vreme că lui nu-i trebuie Patriarh sau Mitropolit și s'a făcut el Patriarh, putem noi să asimilăm o astfel de Biserică, pe o basă de cotropire atât de brutală, cu Biserica noastră? Atunci ar trebui, dacă păstrăm această asemănare, să înlăturăm pe Mitropolitul Primat și să punem în loc pe Suveran, dîndu-i toate drepturile pe care le are Țarul în Biserica rusească!

Dar acei autori de cărțicele, cari sprijină din punctul de vedere științific încercarea de reformă a ministrului de Culte, încep a înșira fel de fel de Biserici, ca Bisericile din Caucas, ca Biserica din Serbia și altele, care Biserici au Sinoade ce ar fi ase-

menea, nu cu vechiul nostru Sinod, ci cu Consistoriul Superior. Dar nu le putem asămăna din niciun punct de vedere! Aceste Biserici sînt supt ocrotirea Rusiei, cum este cazul cu Bisericile caucasiene, sau sînt Biserici cotropite de tipul Bisericii rusești, acelea din Balcani, prin prestigiul Rusiei și prin acea tendință firească a Slavilor de a-și împrumuta unii altora instituțiile lor.

Prin urmare, analogia care se aduce astăzi, și care s'a adus și pe timpul lui Cuza, nu valorează nimic. Noi nu avem o Biserică cu misiune națională, nu avem nici o Biserică cu misiune școlară; Biserica noastră nu este o Biserică coruptă, desființată în principiile ei, cum este Biserica rusească, cu toate Bisericile care s'aun luat după dînsa. Căci, nu numai că avem o veche Biserică ortodoxă, solidă și curată, dar Biserica aceasta are tradițiile ei proprii, care trebuie cunoscute măcar de cine se încumetă acum să vie a schimba Biserica aceasta în înseși elementele principale ale vieții sale. Și nu se poate face abstracție de așa ceva. Nu stăm în Biserica noastră numai pe o basă canonică, ci pe basa unei desvoltări pro-

prii, care ține din a doua jumătate a veacului al XIV-lea. Și, cînd ai o Biserică mai veche decît 1400, nu se poate, după cincisute de ani, numai fiindcă ești ministru de Culte, foarte prețuit pentru merite pe care nu mă voiî gîndi eu să le contest, în domeniul școlii populare mai ales, nu poți să vii d-ta să pretinzi a face față de această Biserică ceia ce n'aî îndrăznit nici cei mai mari și mai îndrăzneți dintre Domniî noștri de odinioară! (Aplause.)

Nu, d-lor, reforma lui Cuza n'a produs o Biserică mai bună, ci a produs o Biserică desbinată, sfărîmată în două. În urma reformei lui Cuza a fost *schisma*; Bisericile celelalte din Răsărit nu ne-aî mai recunoscut. Eram afară de viața ortodoxă, de viața canonică ortodoxă. Veți zice: puțin ni pasă; sîntem țară independentă! Nu e tot același lucru cu Biserica: noi sîntem țară *independentă*; Biserica noastră însă e *autocefală*. Și Statul trebuie să înțeleagă această autocefalie și în alt sens: că Biserica autocetală nu înseamnă Biserică ce merge după capul d-tale, ci Biserică ce merge după capul ei, și prin acel orgăn,

recunoscut de toată lumea, recunoscut în Constituție, în tomosul patriarhal de deslegare a autocefaliei noastre, și de Bisericile surori, prin acel organ, Sinodul, care este singurul reprezentant al autocefaliei Bisericii noastre.

Și, dacă era vorba să se vie cu o nouă reformă, reforma aceia, chiar dacă ar fi plecat de la ministru de fapt, ar fi trebuit să plece, măcar în aparență, de la Sinod. Sinodul reprezintă autocefalia Bisericii noastre; el trebuia, cu dreptul său exclusiv, să se fi ocupat de necesitatea reformei, el să fi luat o hotărâre în acest sens, și, după ce, pe urmă, această autoritate sinodală, chemată ca Sinod, în sesiunea lui obișnuită sau extraordinară, iar nu ca un conventicul de episcopi mai blajini, mai maleabili, nu, deci, în conventicul, ci în calitatea lui de Sinod, în plenitudinea drepturilor sale și în stăpînirea deplină a autorității sale, el să fi luat hotărîrea. Și, pe urmă, noi, laicii, reprezentanții legali laici ai societății, noi să fi recunoscut solemn aceste măsuri, pe care corpul reprezentativ al Bisericii românești să le fi luat el întâi, potrivit cu drepturile sale!

Nu a făcut așa nici Cuza, și atunci s'a întîmplat următorul lucru: Cuza a numit episcopi, pe cari alți episcopi nu i-aū recunoscut, iar credincioșii n'aū vrut să știe de ei. Dar pe Vlădicii de odinioară nu-i mai întîlnim acum, căci altă dată erau Vlădicii cari, în timpurile de independență al Bisericii, se impuneaū !

Astfel, cînd uniū erau de o părere și alții de alta, s'a produs shisma, și aū mers așa de departe cu această shismă, încît s'a văzut directorul Seminariului din Iași, un arhieru, care a luat arma și a ieșit înaintea Mitropolitului Moldovei, și a tras pe stradă asupra lui. Acestea sînt lucruri grele și trezesc patimi mari!

Cînd a venit actualul nostru Suveran, la 1866, el nu a avut nimic mai grabnic de făcut, la începutul Domniei sale chiar, decît să aducă pacea în Biserică. A păstrat pe episcopiū lui Cuza, dar a părăsit dreptul ce-și luase Cuza, de a numi pe episcopi și Mitropoliți. Aceasta e legea din 1872.

Legea aceasta o desființează acum d. Haret, supt forma unor îndreptări pe care

vine și le presintă ministrul Cultelor. Și aceia a fost o lege bine chibzuită, care a plecat, nu numai de la înțelepciunea unei generații încercate, care văzuse ce va să zică a se juca cineva cu focul în Biserică, dar care a plecat de la înțelepciunea Stăpînitorului țerii de atunci, care stăpînește și în acest moment. A fost o clipă mare cînd am scăpat de schismă și am ajuns, nu numai la forma sinodală în care sîntem acum, dar am ajuns și la recunoașterea acestei forme sinodale, acestei forme pe deplin canonice, și de Biserica din Constantinopol și de celelalte. Am ajuns la autocefalie, al cărei merit se datorește fostului prim-ministru, d-lui Dimitrie-Sturdza.

D. Z. *Filotti*: Partidului național-liberal.

D. N. *Iorga*: D-le Filotti, iertați-mă, dar d-voastră se pare că în această sară v'ați luat misiunea de a mă întrerupe fără niciun motiv. Întăiū mi-ați zis să nu vă supăr; acum îmi spuneți ca este meritul partidului liberal!

Eū nu discut aici nici partidul conservator, nici partidul liberal, ci numai Biserica. (Aplause.)

Va să zică, d-lor, am ajuns la acea situație canonică pe deplin legală, care se datorește fostului prim-ministru Dimitrie Sturdza, și, dacă d. Dimitrie Sturdza s'ar putea ocupa acum de afacerile publice, aș fi foarte curios să știu ce ar fi zis d. Dimitrie Sturdza de schimbările esențiale care se aduc astăzi tocmai acelei opere de conciliare, de reconciliare a Bisericii noastre pe care a dus-o la capăt și a încununat-o prin recunoașterea de Biserica din Constantinopol și de celelalte Biserici ortodoxe a Bisericii autocefale române.

Vedeți, recunoașterea aceasta nu este o formă și nu este o glumă: este un tratat bisericesc, și un tratat bisericesc trebuie păstrat. Și interesele noastre și onoarea noastră sînt interesate ca această formă supt care Biserica noastră a fost recunoscută atunci ca ajunsă din nou canonică, sîntem interesați ca această formă să fie păstrată.

IV.

Și, d-lor, vine d. ministru de Instrucție acum, și pretinde să înlătore greutățile de care

suferia Biserica noastră la începutul anului, să înlătore umilințele cărora ea li fusese supusă, printr'o lege. Eă spusese că nu printr'o astfel de lege, care lovește Sinodul, care lovește în Sinod principiile înseși ale Bisericii noastre, potrivit cu care principii a fost organizat Sinodul, că nu printr'o astfel de lege se putea reforma Biserica noastră, ci altfel.

D-voastră ați văzut că până acum cauzele scăderii, cauzele decăderii Bisericii noastre au venit din neconținutul amestec al Statului, amestec fără rost, în afacerile bisericesti.

Ei bine, calea era indicată, și nu avea Statul decât să mai slăbească mina acesta grea și aspră de asupra Bisericii.

Chiar prelatul acela a cărui viață cu totul particulară a trezit resentimentul public în Ianuar trecut, prelatul acela credeți d-voastră că ajunsese a fi Mitropolit prin meritele sale, credeți că ajunsese prin marea-i reputație de sfânt, printr'o vristă venerabilă, prin lucrări însemnate în domeniul Bisericii, printr'un fel de aclamație publică, cum se ridică une ori în jurul unui om sfânt și care-l conduce din cea mai de jos treaptă ierarhică pentru a-l urca pe Scaunul me-

tropolitan, precum marele Mitropolit Grigorie în câteva zile a trecut prin toate gradele ierarhice și a ajuns Mitropolitul țerii?

Atunci, prin ce calitate a fost ales arhiepiscopul, Mitropolitul Partenie, fost preot de mir? În calitate de preot de mir avuse legături cu oamenii politici, și pentru credința lui față de partid, pe basă acestei credințe pentru partid, a ajuns arhiepiscop, episcop, a ajuns Mitropolit.

Prin urmare, dacă este cineva responsabil pentru faptul că în fruntea Bisericii Moldovei a stat un astfel de Mitropolit, sînt aceia cari l-au ridicat la tronul episcopal, pe basa unor merite care nu trebuie să fie prețuite în Biserică, pe basa meritelor sale de politician. Cercetați pe toți Vlădicii, cercetați pe acela pentru care o bună parte din Cameră a votat, dar a votat cu inima frîntă, o recompensă națională; cercetați împrejurările în care Ghenadie a ajuns Mitropolit Primat. A ajuns în aceleași împrejurări ca Partenie: Un preot de mir care își găsește, pe baza meritelor cîștigate în partid, drumul pentru a ajunge arhiepiscop, episcop și Mitropolit.

Aceasta nu trebuie să se facă. Să se în-

ceteze odată cu împrejurările acestea pentru aducerea la cele mai înalte demnități bisericești a unui preot care-și pierde nevasta, care se face călugăr și nu are altă grijă decît să ajungă episcop și să cîștige cele mai înalte grade ale Bisericii ca luptător pentru partid!

Obiceiul acesta a fost el oare părăsit? Mă doare inima să spun că n'a fost părăsit. Nu vă puteți închipui o anume stare de spirit d-voastră, cari nu vă ocupați atîta de lucrurile bisericești ca mine, cari n'ați fost în contact cu trecutul Bisericii, cari nu aveți anumite sentimente care mă stăpînesc în această seară, sau sentimentele acestea nu le aveți d-voastră așa de adînc coborîte în sufletul d-voastre. Ei bine, aceste sentimente se revoltau în mine cînd vedeam lucruri care nu trebuie să fie.

Chiar, uite, acum în urmă, de o parte se gătia legea sinodală ca să dregem Biserica, și de altă parte, se continuă cu păcatele cele vechi, care, acestea, sînt păcatele cele mari. Ei bine, d-lor, admiteț-d-voastră aceasta, ca un arhiereu al Bisericii românești să vină să mulțamească cui

tăruî saŭ cutăruî partid, pentru că prin el și-a cîștigat cîrja și mitra? Dar bine, noi, cînd alegem un Vlădică, îl alegem supt inspirația Duhului Sfînt! Aceasta este credința noastră; este voința lui Dumnezeu coborîta asupra noastră, prin slujba făcută în biserică, — și ar trebui făcută cum se cade, iar nu un Te-Deum intercalat între două părți ale Slujbei în Dumineca Floriilor. Prin urmare, nu se poate admite unui episcop saŭ unui Mitropolit să vină să mulțamească cutăruî saŭ cutăruî partid pentru sprijinul pe care i l-a dat. Din acest punct de vedere al mieŭ, este o impietate. Și nu se pot admite consfătuirî ale majorității cu privire la recomandarea cutăruia saŭ cutăruia pentru Scaunul de Mitropolit saŭ episcop. Și, cîta vreme așa se va face, atîta vreme Biserica românească, cu toate reformele de pe fața pămîntului, va fi acolo unde e acum. Vlădica să știe că alegerea lui vine de la Dumnezeu și să nu umble cu frase ca aceia a «steagului Episcopiei», pe care e scris și una și alta. El îl supraveghiază și-l va judeca pe lumea aceia unde se judecă și Vlădicii, pentru

felul cum aũ fost păstorii turmei celei cuvântătoare.

Ei bine, d-lor, în loc de această schimbare de moravuri, se vine cu legea de față. Să-mi permiteți ca, după toate aceste lămuriri, care erau absolut necesare, să vă vorbesc de cuprinsul legii ce se înfățișează desbaterilor noastre. (Întreruperi.)

V.

D-lor, oricît de rău a fost primită cuvîntarea mea din această seară, o consider ca o datorie de conștiință, și o voi ține-o chiar dacă de pe toate băncile s'ar ridica hohote de rîs și șuierături. Trebuie să înțelegeți, d-lor, că sînt oameni cari-și simt o datorie de conștiință și cari o vor îndeplini împotriva tuturor. (Aplause.)

D. I. *Stănculeanu*: D-le Iorga, nu vă puteți plînge de răbdarea Camerei, căci vă ascultă cu mare atențiune.

D. N. *Iorga*: Mi s'a părut că aud protestări, și regretam aceasta.

Proiectul de lege cuprinde două părți este întăiū o schimbare a condițiilor de alegere a Mitropoliților și Episcopilor. Multă

lume aprobă această parte din proiectul de lege, și mărturisesc că și eu am fost printre persoanele care se bucurau de această inovație. Mă rog, de aici înainte nu se mai aleg episcopii și Mitropoliții din cercul vrăjit al arhierilor — așa de vrăjit, încît une ori n'ai pe cine alege, — al arhierilor cari v'am arătat cum intră în arhierie și cari, ajungînd la arhierie, se gîndesc la episcopie, și, ajungînd în episcopie, se gîndesc la Mitropolie. La atîta. Și de aceia literatura noastră bisericească nu e represintată decît prin tesele de la teologie și lucrările întîmplătoare ale profesorilor de la Facultatea de teologie, căci fruntașii Bisericii romîne nu au mai nicîo parte în dezvoltarea literaturii noastre bisericești, — lucru ce nu s'a întîmplat la niciun popor, și care constituie o mare rușine pentru Biserica noastră. Căci nevinovatele plagiate, sau prelucrări, sau cele scrise prin acea biată «Biserică Ortodoxă», care se tîrăște cine știe cum, nu pot să represinte acea literatură, trebuitoare pentru dezvoltarea Bisericii noastre romîne și care a existat cîndva. Căci, dacă se pot scrie două volume care se ocupă de viața Bisericii noastre, e vorba în ele de

oamenii, dar, mai mult decît de dinșii, e vorba de scrisul lor, de activitatea lor literară.

Se zice deci că aș să se aleagă episcopi său Mitropoliți și în afară de rîndurile arhieriei titulari; ba fusese un moment în care se credea că se vor înlătura arhieriei. Unii atacaș pe arhieriei, dar arhieriei erau cetățenii romîni din anul 1909, și ei răs-pundeaș măcar pe același ton. Era un frumos spectacol să vadă cineva tonul în care răs-pundeaș ei ca arhieriei, ca să-și apere drepturile și privilegiile lor amenințate prin lege. Nu mai lipsia decît o grevă a arhieriei în contra legii întocmite. Grevă aceasta nu a fost anunțată, căci, dacă s'ar fi avuț ideia, se puțeaș găsi persoane care să se ralieze la dînsa.

Va să zică, dacă e vorba să alegem în afară de arhieriei, între cine să alegem? D. ministru spune că orice membru al clerului romîn, potrivit cu canoanele, poate să fie episcop și apoi Mitropolit. Și s'aș adaus la Senat, mi se pare, — așa se zice în lege, d-le ministru, dacă nu mă înșel, — și s'aș adaus la Senat prescripțiilor cu privire la un fel de listă; după care să se facă alegerea.

Fiecare din membrii Sinodului alegător, al Colegiului aceluia mare de alegere, are dreptul să propună o persoană. Se face lista acelor persoane și după aceea Sinodul — cu ministrul — poate să mai adauge și pe alții. Și, în sfârșit, se închide lista eligibililor cari trebuie să aibă 40 de ani — și se votează.

Acum, în ceia ce privește cei 40 de ani, dacă ar fi cea mai slabă probabilitate să se admită un amendament, aș ruga pe cineva să prevadă scăderea acestei vrîste. Sînt oameni cari, înainte de vrîsta de patruzeci de ani, prin o fericită potrivire a firii, sînt în stare a conduce o diecesă. Un Veniamin, cel mai desăvîrșit dintre ierarhiile noștri, a ajuns episcop la o vrîstă cu totul tînără, și de sigur că viața pe care o ducea în anii săi de tinereță nu se poate asemăna cu viața pe care o duc alții, aleși la o bătrîneță destul de înaintată dar peste măsură de viguroși, cel puțin pentru canoanele și obiceiurile Bisericii noastre.

Va să zică această limită de patruzeci de ani ar putea să fie părăsită. Pare a fi o piedecă pentru unii cari se poate, și cari au dreptul, să rîvnească un Scaun de epis-

cop. Nu este nevoie să înceapă cineva a pierde din energia sa, sau a pierde din puterea sa de muncă, ca să se găsească în fruntea unei diecese.

Dar eu găsesc ceva rău și în partea aceasta mai bună a legii d-lui ministru al Cultelor. Și iată ce anume. D-lor, dacă episcopii și Mitropoliții din vremea noastră, din această tristă vreme pentru Biserică, sînt răi, — au fost răi, ca să ne punem în epoca aceea pentru care putem să ni exprimăm judecata —, aceasta se datorește amestecului Statului, cum am mai spus-o, care nu este independent de partidele politice, ci tocmai servește partidele politice și în bine și în rău. Și se datorește încă unui lucru: Vlădicii de odinioară erau buni, căci ieșiau din minunata școală de mănăstire: erau niște călugări desăvîșiți, care din cea mai fragedă vrîstă se deprinseseră cu ideia aceasta, că vor trăi în însușirile și în marginile vieții de călugăr. Vlădicii aceștia de odinioară se formaseră în acele splendide școli monastice, din Neamț, sau din altă parte, care au dat atîtea ilustrații Bisericii și literaturii noastre. Dacă episcopii de mai tîrziu

aŭ fost răi, aceasta se datorește și faptului că mai toți fuseseră în vremuri preoți de mir, profesori la seminariile, profesori la licee, profesori la gimnaziile, membri ai clubului liberal, membri ai clubului conservator. Pe vremea aceea, d-le Fleva, nu exista decît un singur club conservator, dar îmi închipui că și d-voastră aveți azi o parte din clericii romîni înscriși în clubul d-voastră, cu toată interzicerea Mitropolitului Primat și a Mitropolitului Moldovei. Și, după un astfel de trecut, în legătură cu societatea profană, și în legătură cu cele mai profane lucruri ale societății profane, s'aŭ călugărit fiindcă li-a murit nevasta, și în viitor strălucia aurul cîrjei, aurul coroanei episcopale.

Nu se poate ca oamenii aceștia să aibă aceiași valoare morală; oamenii aceștia nu se pot pune alături cu aceia a caror viață era de o unitate desăvîrșită, admirabilă, cu aceia cari nu vedeau pe pămînt decît binele legii lor, și nu făceau decît fapte care să se cheltuiască pentru binele Bisericii lui Hristos. Prin urmare, nu m'aș bucura dacă, pe urma acestei legi, ar veni preoți de mir cari să se fi rugat lui Dumnezeu să rămîna singur pe lume spre a se găsi în con-

formitate cu prescripțiunile canoanelor cu privire la ocuparea unui Scaun de episcop sau de Mitropolit. Eă m'aș fi bucurat ca, din toate mănăstirile, locuite de călugări pe cari publicul îi numește «trîntori» — și nu greșește cînd îi numește astfel —, ca din toate mănăstirile, locuite de acești «trîntori», să se fi ales un număr de mănăstiri bine îngrijite, în care să locuiască călugări de ispravă, călugări de cinste, călugări de muncă, călugări cărturari. Să fi fost un număr restrîns de mănăstiri în care să se așeze Tipografia cărților bisericești, Facultatea de Teologie, cu internatul ei, sau școlile acelea de arta bisericească care să învie arta bisericească, și arta bisericească să fie făcută astfel de călugări și preoți, iar nu de Evrei și Evreice din București, pentru toate bisericile și mănăstirile noastre. Aș fi vrut să fi fost un număr de mănăstiri alese, cu călugări de elită, cum erau odinioară călugării de la mănăstirea Neamțu și alte mănăstiri mari, potriviți pentru a ocupa înaltele demnități de episcopi și Mitropoliți. N'ar fi fost cu puțință? Și, ca să nu se amărăscă sufletele ctitorilor pe lumea cealaltă, se putea ca, în afară de mănăsti-

rile care ar fi avut onoarea de a fi pepiniere de arhierii, de ierarhii ai Bisericii, în celelalte mănăstiri să se păstreze doi, trei călugări, atîția cîți sînt de nevoie pentru îndeplinirea slujbei în apropierea mormîntului acelora cari aũ întemeiat mănăstirea și cari nu pot fi lăsați fără rugăciunile pe care și le-aũ prevăzut prin dania lor.

Dar mai este ceva în ce privește alegerile de episcopi și Mitropoliți: poate fi cineva sigur că lista eligibililor va fi tocmai așa de lungă? Eũ prevăd că lista o să cuprindă în foarte multe casuri cam tot atîția ca și astăzi. Și iată de ce: Mai întăiũ cine aleg? Aleg membrii Sinodului, aleg membrii Consistoriului Superior, aleg deputații și senatorii.

Ei, îndată ce e vorba de deputați și senatori, intervine disciplina de partid, și, îndată ce e vorba de Consistoriul Superior, ales supt bătaia de vînt a intereselor politice, intervine aceiași disciplină de partid. Acum, și în Sinod, disciplina de partid poate să aibă ramificațiile sale. Și te trezești atunci că, în locul unei liste lungi, cuprinzînd călugări, preoți, clerici de tot

felul, de unde să ai ce alege, afli un număr restrîns de persoane, asupra cărora trebuie să se oprească voturile.

VI.

Dar partea aceasta d'întăiî din legea prezentată de d. Ministru de Culte, nu e cea mai importantă ; partea cea mai importantă vine acum. D-lor, se pare că gîndul d-lui ministru de Culte — adecă ce «se pare», că așa este: nu cred că d. ministru va desminți această aserțiune a mea, saŭ va arăta că m'am înșelat, că nu i-am înțeles intențiunea —, se pare că gîndul d-lui ministru de Culte a fost să înlătore Sinodul cel vechiŭ, înlocuindu-l cu un Sinod nou, cuprinzînd într'însul preoți, delegați ai diferitelor instituțiuni școlare bisericești și delegați ai mănăstirilor. Să fie adecă un alt Sinod decît acel de odinioară: cu mai mulți membri, mai egalitar, mai democratic, mai corespunzător cu cele mai moderné dintre dintre ideile moderne, mai asămănător cu Sinodul din Rusia saŭ cu înfățișarea sinoadelor din Balcani, saŭ cu înfățișarea sinoadelor naționale ale Romînilor de peste munți.

Ei bine, s'aŭ ivit oarecare greutăți în ceia

ce privește înlăturarea Sinodului celui vechi.

D-lor, este foarte ușor să înlocuiești o organizație administrativă prin altă organizație administrativă. Aproape fiecare ministru are mîndria de a face așa ceva. Unul zice: administrator de plasă; altul zice: inspector comunal; schimbă circumscripțiile, schimbă lefurile; și iată o mare reformă îndeplinită. Dacă se face lucrul acesta în ordinea administrativă laică, de ce nu s'ar încerca așa ceva și în ordinea bisericească?

Nu se poate, și iată de ce. Cu toate că multora această imposibilitate nu li intră în minte și li se pare curios cum să se împartă cugetarea omenească în două: cu privire la unele să cugeți într'un fel, cu privire la altele într'alt fel, pornind de la principii deosebite, și cu toate că o fi greu de admis punctul acesta de vedere de un laic, care nu poate să-și schimbe spiritul, dar așa e Biserica este o instituție de ordin divin; ea are principiile sale imutabile, are o jurisdicție care pleacă de la acele principii și are forme de cîrmuire, de administrație, care sînt în legătura cea mai strînsă cu însuși spiritul Bisericii.

Vedeți, este ușor de zis: dogma una, canonul alta, ierarhia al treilea lucru. Se pot

face fel de fel de împărțiri de soiul acesta, dar Biserica nu îngăduie această împărțire, pentru că nu se pot face cu privire la dînsa subtilități de cugetare, de logică, de doctrină. Biserica, în întregimea sa, este un singur lucru. Aceasta formează unitatea ei absolută, frumuseța armonioasă, grandioasa durabilitate a Bisericii că de la dogmă până la cel din urmă act de jurisdicțiune pe care îl săvîrșește un episcop, care a primit puterea dată de Hristos Apostolilor, totul este legat cu cea mai strînsă legătură.

Nu poți împărți aici: una mie, alta ție. Biserica represintă un cristal desăvîrșit de dogmă, jurisdicțiune, administrație. Nu poți să umbli cu un organism atît de delicat și absolut precis, fără ca, falsificînd o parte, să nu-l falsifici spiritul, să nu-l descristalizezi, fără ca, atingînd unul din unghiurile sale, să nu ajungi la atingerea însăși a esenței sale, de la care a plecat oricare din aceste unghiuri.

Aceste lucruri nu le-a văzut d. ministru, prea mult amestecat în altele, prea mult consacrat lucrurilor școlii, ca să poată consacra o atențiune suficientă lucrurilor bisericesti, atît de delicate, încît pentru a

le înțelege cineva măcar atît de puțin cît le înțeleg eû acum, trebuiesc anî întregi de viață întrebuițați în cercetări privitoare la Biserică. Va să zică, dacă nu însuși d. ministru, dar anume persoane care-l încunjoară, sau persoane din cler, care erau menite să ocupe demnități înalte în Biserică, în cel mai înalt grad, să servească și ca raportori în Senat, și ca ajutori în această grea operă a strecurării în veșmînt canonic a unei instituții cu totul necanonice, — persoanele acestea aû văzut că nu se poate înlocui Sinodul prin ceva nou, de imitație, de «pastişare» a organisării Bisericii ardelenne, — dar fără participarea mirenilor ca un corp național la această organizare.

Și atunci s'a ajuns la un compromis. S'a procedat în această chestie a Sinodului cum s'a procedat în chestia agrară. În chestia agrară s'a venit cu anume principii, ce aû fost combătute de anumite persoane, care însă erau foarte utile pentru ca reforma să treacă, — și aû început târguielile. S'a ajuns apoi la un acord din care acord a rezultat legea agrară atît de beteagă și de oloagă cum este astăzi. Tot din fel de fel de înțelegeri de acestea, de la o parte la alta din

cele două tabere luptătoare, s'a ajuns la legea Sinodului, așa cum ni se înfățișează astăzi.

A fost o operă politică, și d. ministru spunea dăunăzi, răspunzînd, cu toată asprimea care se cuvine față de cineva care-și exprimă neted vederile sale, că o operă politică este totdeauna o «chestie de po-triveală». Unii mai lasă ceva, alții mai dau în schimb... Dacă pe basa acestei păreri s'a lucrat la legea sinodală, s'a ajuns, o recunosc, la rezultate strălucite! Se vede cît de colo această luptă între unii cari nu vor să dea nimic și între ceilalți cari vor ca măcar jumătate să o iea înapoi de partea lor.

S'a ajuns la *dualitatea* Sinodului și a Consistoriului Bisericesc Superior. S'a ajuns, nu numai la o dualitate, dar la mai mult decît o dualitate, fiindcă sînt casuri în care Consistoriul acesta Superior Bisericesc cuprinde Sinodul, și casuri în care nu cuprinde Sinodul, ci face rost să iasă Sinodul ca să rămînă numai Consistoriul Bisericesc în ale sale. Sînt apoi casuri în care Sinodul lucrează singur, fără să se încurce Consistoriul Superior Bisericesc.

VII.

Acum, d-lor, ce-i rămîne Sf. Sinod? Ce este Consistoriul Superior, și care sînt atribuțiile acéstuî Consistoriu Superior?

D-lor, Sf. Sinod păstrează «unitatea administrativă, disciplinară și națională a Bisericii ortodoxe».

Aceasta o spune legea. Un fel de Sinod, deci, în care nu se face aproape nimic. Rămîne în atitudinea lui ieratică, ca un sfînt bizantin, păzind racla în care e cuprinsă «unitatea administrativă, disciplinară și națională a Bisericii noastre».

Sfîntul Sinod nu se încurcă în multe lucruri bisericești: el rămîne în sferele de sus. Aceasta înseamnă a suprima o instituție ridicînd-o în naltul Cerului. O respectî așa de mult, te apropiî cu atîta sfială de dînsa, încît mai n'o vezi și mai că ai dori să nu existe.

Ba Sinodul, în unele casuri, are dreptul de a se mișca, de a arăta că există și el. Dar în ce casuri?

Sfîntul Sinod are dreptul de a «executa» anumite sentințe în materie de judecată religioasă. Cum vedeți, de executat, execută,

dar, de hotărît, este ceva mai greu. Sfîntul Sinod *statuează* apoi «asupra tuturor afacerilor spirituale disciplinare», — notați finețea: *spirituale* disciplin—are «și judiciare», — *spirituale* judiciare — «curat bisericești». Iar Consistoriul *statuează* asupra «tuturor afacerilor disciplinare și de *administrație eparhială*».

Acum vedeți d-voastră cît este de subtilă această distincțiune. Ca să nu se ivească neînțelegeri, conflicte de atribuție, ca să nu se stîrnească ura între membrii aceleiași Biserici, între corpurile conducătoare ale Bisericii romîne autocefale, ar trebui și un fel de listă a tuturor casurilor care cad în competența Sinodului și o listă a tuturor casurilor care cad în competența Consistoriului Superior.

Neexistînd o astfel de listă, cine hotărăște dacă o afacere este «spirituală» sau nu este «spirituală»?

Hotărăște, cred, în ultimă instanță ministrul. Și vedeți d-voastră cît este de greu să se facă împărțirea aceasta, care nu e stabilită de la sine, și care cere deci amestecul unei alte persoane, și această persoană poate fi, în multe cazuri, o persoană

foarte necompetentă. Și, în cele mai multe cazuri, e o persoană foarte parțială, fiindcă e vădit lucru că ministrul actual va iubi mai mult Consistoriul acesta, care e creațiunea sa proprie, decât Sinodul, pe care ar fi dorit să-l înlăture. Și, cu spiritul miran care domină în judecățile privitoare la Biserică, poate că și miniștrii cari vor veni pe urmă, vor privi cu ochi răi Sinodul, de care vor voi să scape, și vor păstra toată îngrijirea lor pentru Consistoriul Superior care se întemeiază acum.

Consistoriul acesta superior, de almințerea, e încărcat de atribuții: nu are numai pe cele spuse, ci are și alte atribuții, a căror numire ocupă o pagină întreagă. D-lor, Consistoriul Superior se ocupă cu alcătuirea parohiilor, cu toate programele, și ale Facultății de teologie, ba chiar ale școlilor în ceia ce privește religia; el judecă în ultimă instanță toate pricinile.

Se amestecă între altele și în chestia cărților bisericești, se amestecă și în chestii de artă religioasă...

Vedeți, Sfântul Sinod deosebit, în alcătuirea lui cea veche, nu mai are sarcina de a cerceta cărțile bisericești, ci sarcina

aceasta o are Consistoriul Superior. Comisiunea monumentelor istorice, — nu comisiunea care a căzut la Senat, ci comisiunea aceasta care a rămas și cred că va rămînea, Comisiunea monumentelor istorice, nu Comisiunea istorică a României, ea trebuie să întrebe pe Consistoriul Superior, cu privire la reparațiile în stil, la reparații în stilul vechi, ale bisericilor și mănăstirilor ce nu sînt monumente istorice.

Cum vedeți, acest Consistoriu Superior are covîrșitoare atribuții: unele precise, altele neprecise, pe unele le știe, pe altele nu le știe, are unele pe care le poate lua de-a dreptul, altele pe care i le va da ministrul.

D-lor, dacă este un corp bisericesc ocupat în această țară, e fără îndoială Consistoriul acesta superior. Pe cît e de lăsat în liniștea sa Sinodul, cu atîta plouă toate ocupațiile asupra membrilor Consistoriului Superior.

De alminterea Consistoriul Superior își ține ședințele înaintea de Sinod. Firește, întâi vine organul *real* al represintării de fapt a Bisericii, al lucrului, și după aceea vine Sfîntul Sinod, care se mulțamește a face

diferite semne de binecuvîntare asupra hotărîrilor, asupra celor mai multe din hotărîrile Consistoriului Superior.

VIII.

D-lor, dar din cine se alcătuiește Consistoriul Superior?

Înainte de a mă ocupa de această alcătuire a Consistoriului Superior, rog pe d. președinte să constate dacă Camera este în număr.

D. *președinte*: Sînt 50 de domni deputați pe culoare.

C. *N. Iorga*: Pe cari i-a gonit elocvența mea.

D. *președinte*: Pe cari i-a gonit durata lungă a cuvîntării d-voastră (Ilaritate).

D. *N. Iorga*: Chestiunea este atît de importantă, încît ar trebui de trei ori atîta timp în care să mă așculte.

D. *președinte*: Nu pot să silesc pe d-nii deputați să vă așculte.

D. *N. Fleva*: E foarte interesantă și instructivă durata lungă a cuvîntării d-lui Iorga.

D. *președinte*: Eū constat faptul, nu judec, nu apreciez.

D. Barbu Păltineanu : Dar apreciați durata.

D. N. Iorga : Din ce se compune Consistoriul Superior Bisericesc ?

D. președinte : D-niș deputați sînt obosiți.

D. N. Iorga : Nu i-am obosit eș ; s'aș obosit cu chestiunile personale.

Se compune din membrii Sfîntului Sinod, din doi stareți, aleși după un regulament care nu mă interesează, din șeptesprezece preoți — și diaconi, — aleși de eparhiș, dintr'un «cleric hirotonit», represintant al Facultății de teologie și din alt «cleric hirotonit», represintant, și el ales, al seminariilor.

Va să zică, aceasta este alcătuirea Consistoriului superior. Acum i s'a spus de mai multe ori d-luș ministru, la Senat, i s'a spus, cu un curaj care-l face cea mai mare onoare, de episcopul de Roman, care a declarat că, cu riscul situației sale, așa crede, și cu credința luș, cu credința aceia trăiește, în ea va muri și, cînd își va da seama de faptele sale pe pămînt, va mărturisi și aiurea credința sa în caracterul necanonic și eretic al legii —, i s'a spus d-luș ministru că Consistoriul Superior nu se poate alcătui după canoane în condițiunile pe care le prevede legea aceasta.

Și nu este nimic mai adevărat decît acest lucru. O cît de slabă cunoștință a canoanelor o arată. Și canoanele nu sînt un lucru de glumă, sînt însăși temelia pe care se sprijine Biserica lui Hristos. Poți să faci *altă* Biserică, dar nu este aceea Biserica lui Hristos. Și nimeni nu este dator să rămîină în aceastăaltă Biserică.

Va să zică, potrivit cu canoanele, episcopul una este, preotul alta și diaconul repesintă al treilea lucru.

Biserica noastră este «sobornicească și apostolească». Puterea lui Hristos, întemeietorul Bisericii și stăpînul sufletesc al Bisericii, s'a coborît asupra Apostolilor, și de la Apostoli a trecut puterea la episcopi, iar episcopiî își transmit puterea aceasta, plecînd de la Hristos și trecută prin Apostoli, o transmit pe rînd de la un episcop la alt episcop. Această putere cuprinde în ea dreptul de a lega și deslega, dreptul jurisdicției absolute și depline. Nimeni nu poate scoate pe cineva de supt autoritatea episcopului său, nimeni nu poate să scoată pe un membru al clerului în afară de exercițiul firesc al dreptului de stăpînire al episcopului.

D. ministru, ca să apere pe preoții de mir și pe diaconii din Consistoriu de cine știe ce supărare a episcopului, și de cine știe ce spirit de răsbunare al acestor ierarhi, pentru aceasta îi scoate de supt jurisdicțiunea arhierelui. Spune că arhieriei nu trebuie să se amestece ca să cerceteze purtarea membrilor Consistoriului Superior Bisericesc, că ei nu au niciun drept împotriva acestor membri, de oare ce d. ministru întinde mâna sa ocrotitoare. Și unde s'a întins mâna ocrotitoare a d-lui ministru, mină care va rămînea în puterea acestei legi, — acolo dreptul arhieresc, puterea lăsată de la Dumnezeu, autoritatea transmisă de la Apostoli, toate nu au nicio valoare. Membrii Consistoriului sînt scutiți de astfel de încălcări răsbunătoare, care ar veni din partea judecătorului și a stăpînului lor sufletesc natural.

Dar mai este ceva, care, cu cea mai binevoitoare tălmăcire a canoanelor, nu se poate interpreta altfel decît ca o împietare neiertată a puterii laice în drepturile Bisericii, ca o stricare a rosturilor Bisericii de către puterea laică. Ei bine, se introduc în același Consistoriu Superior Bisericesc, care ju-

decă în chestiuni dintre care cele mai multe ar trebui să privească numai pe episcopi, va să zică se introduc în acest Consistoriu Superior Bisericesc, pe lângă episcopi, preoți, pe lângă preoți, diaconi. Va să zică preoții, diaconi, episcopi și Mitropolii stau pe aceeași treaptă și deliberează împreună. Ei schimbă argumente: unul într'un sens, altul într'alt sens. Pot fi aspri episcopi și Mitropolii cu preoți și diaconi, dar și preoți și diaconi pot fi aspri cu episcopi și Mitropolii. Și, când vin la vot, sînt toți de o potrivă.

Prin urmare, iată terenul pe care autoritatea laică, printr'o neauzită atribuțiune de drepturi care nu i se cuvin, iată terenul pe care autoritatea aceasta laică egalizează ceia ce nu se poate egalisa nici într'un chip, în Biserica cu ranguri, cu trepte osebite a lui Hristos, în adevărata și autentică Biserică, prin care ne închinăm, și, tocmai pentru că ne închinăm printr'însa lui Dumnezeu, nu trebuie să amestecăm și să stricăm temeiurile sale firești.

Ei bine, d-lor, e cu putință să puî pe preoți, pe diaconi, lângă Mitropolitul Primat, să faci ca după Mitropolitul Primat

diaconul să discute în acele multe casuri care pot veni înaintea corpului deliberativ bisericesc? Se poate admite acest lucru?

D. Z. *Filotti*: Adineaori spuneați că unul s'a făcut din diacon Mitropolit.

D. N. *Iorga*: D-le Filotti, nu vă voi mai răspunde decît după ce mă voi coborî de la această tribună.

D-lor, s'a adus ca argument pentru intrarea preoților în Sinod, acesta: de ce să nu fie representați și preoții, cari sînt altfel decît călugării? Călugării sînt mai moroși, mai întunecați, nu cunosc viața; călugării nu știu ce e lumea, oamenii; prin urmare, să vie și preoții de mir, să măi bată și vîntul lumii puțin în locul acela unde se adună socotitori cei mai înalți ai Bisericii românești.

Eû cred că nu era nevoie să se aducă preoții împreună cu diaconi alături de Mitropolitul Primat și de cellalt Mitropolit, de episcop și de arhierie, pentru foarte bunul motiv că, dacă e vorba să găsim cunoștințe de lume, să găsim spirit mirean, n'avem să căutăm departe, căci cea mai mare parte din episcopi și Mitropoliți sînt și ei oameni cari n'aû călcat în mănăstiri până la intra-

rea lor în rangul superior arhieresc. Nu știu ce se petrece pe pământ? Dar, cum spuneam la începutul acestei cuvîntări, ei aŭ petrecut mare parte din viață în lume, și o cunosc din nenorocire prea bine; și-și aduc aminte de dînsa cît n'ar trebui!. Prin urmare, nu poți să zici că spiritul mai larg preoțesc intră în conducerea Bisericii prin prevederea unor represintanți pe eparhii ai preoților.

Pe urmă, preoții represintă ei o castă, o clasă deosebită, avînd o conștiință deosebită? Dacă ar represinta o clasă deosebită, ar fi un rău, pentru că în Biserica noastră nu trebuie să existe un spirit preoțesc peste cel arhieresc, cum nu trebuie să fie un spirit călugăresc, arhieresc, împotriva celui preoțesc.

Apoi sînt delegații aceștia ai mănăstirilor, doi stareți ai mănăstirilor. În ce calitate? Ca represintanți ai călugărilor? Nu represintă pe călugări tot Vlădicii, cari aŭ fost o bucată de vreme preoți și sînt călugări în momentul acesta? Ce nevoie era să mai împestrițezi Consistoriul cu cîte un stareț?

Și să mai trimeteți un profesor de teo-

logie! Și nu trimeteți un profesor laic, ci trimeteți pe unul care să fie hirotonit.

Dar, dacă nu poate să fie vorba de un laic, și profesorul de la Teologie trebuie să fie preot ori călugăr hirotonit, noi mai avem preoți și călugări în Consistoriu, unde însiși Vlădicii și Mitropoliții sînt foști preoți și ajunși călugări. Ca să deie lecții de teologie vine teologul; ca să învețe carte pe ceilalți? Dar se cere de la episcopi și Mitropoliți să aibă titluri academice! Că aceste titluri se capătă la Cernăuți foarte lesne, poate ca să se discrediteze Biserica de la noi, aceasta este adevărat. Dar, odată ce a ajuns Mitropoliți și episcopi, clerici cari și-a luat diplomele, de ce să trimeteți pe un profesor de la Teologie, care are aierul să stea acolo ca să deie deslegări în chestiile mai grele, pe care ceilalți adecă nu le-ar înțelege? Este un fel de oracol al științei, care stă de-o parte și așteaptă să fie cercetat, consultat.

Pe urmă vine și profesorul de la seminariu. Dar este profesorul de la Teologie, oracolul cel mai desăvîrșit, care-ți răspunde la cîte întrebări se pot pune pe pămînt! Ce mai caută și acela de la seminariu?

Doar n'o să lămurească înaintea Consistoriului chestii de pedagogie ! Nu are niciun înțeles...

IX.

Avem a face deci cu o alcătuire pestriță, ce vrea să dea aparența unui corp democratic care procedează cu totul altfel decât vechiul Sinod și care discută cu totul altfel decât în vechiul fel obscurantist și îngust chestiile la ordinea zilei.

Dar se mai poate aduce încă o gravă acușare Consistoriului Superior. Acest Consistoriu Superior cuprinde în el Sinodul, dar îl majorează. Îl cuprinde Sinodul cum pîn-tecele chitului cuprindea pe Ionă ; dar pe Ionă l-a fost înghițit chitul ; era Ionă în pîn-tecele chitului, dar numai el știa cum!.. Așa și cu Sinodul : îl cuprinde Consistoriul superior pe Sinod, dar vai de capul lui, căci o să fie neconținut majorizat și terorizat de Consistoriul Superior !

Va să zică, nu numai acest Consistoriu Superior majorează pe membrii Sinodului, nu numai că-l cuprinde așa de bine, că ei nu mai pot să spună o vorbă, sau, dacă

spun o vorbă, o spun degeaba, pentru că la votare sînt cu totul anulați, dar mai este, d-lor, încă un lucru. În lege se spune :

«Consistoriul Superior Bisericesc, în urma intervenirii ministrului Cultelor, se va pronunța și în chestiile de administrație eparhială.»

Bietul Vlădică, nici în eparhia lui nu mai este stăpîn! Dacă d. ministru de Culte îl ține de rău într'o privință, îl dă pe mîna Consistoriului Superior, și, dacă nu-î va plăcea, atunci să mai facă și a doua oară tot așa!

X.

O să vedeți însă, că se mai poate aduce încă o puternică obiecție Consistoriului Superior. Că acest Consistoriu este necanonic, nu mai rămîne îndoială, afară numai dacă nu vreți să zici despre canoane că sînt așa precum vreți să fie. Dar ele sînt așa cum aș vrut soboarele ecumenice să le facă, și, de oare ce acei cari le-aș făcut sînt morți de mult și nu se mai pot coborî pe pămînt ca să li se poată cere un răs-vot, ele rămîn a fi înțelese în sensul special al Bisericii.

D. ministru al Cultelor poate să-mi zică : poți s'o spui d-ta, dar d-ta ești mirean ! Eă am aici însă, ca probă a competenței mele, misiunea științifică pe care mi-a dat-o d. ministru al Cultelor, aceia de a scrie Istoria Bisericii românești. Și eă mă pun supt scutul celor mai învățați dintre clerici, cari mi-aă scris scrisori exprimând cu desăvârșire aceleași păreri cu privire la reforma d-lui Haret, aceleași pe care și eă mi le formulasem din cunoștințele mele și din cugetarea mea proprie.

Vor fi având uniă o părere despre mine, alții vor fi de altă părere, dar cu toții cred că sînt convinși de desăvârșita mea iubire de adevăr. Poate să mă înșel, dar niciodată nu voiă căuta să mă înșel, și niciodată nu voiă spune un lucru neadevărat știind că este neadevărat. Ei bine, vă asigur că am primit scrisori hotărîtoare în această privință, de la membri ai clerului cari nu fac politică, cari n'aă făcut niciun fel de politică, nici cu d. ministru, nici împotriva d-sale, — clerici pe cari, dacă i-aș numi, d. ministru ar trebui să recunoască competența lor absolută. Acum nu-i pot numi, dar va veni o vreme cînd legea aceasta se va în-

lătura, — și nădăjduiesc că se va înlătura, — tot printr'o putere laică : cine va cîrmui atunci ; dar se va înlătura în urma unei acțiuni hotărîte a acelor clericî cari mi-au scris mie și cari, prin meritele lor covîrșitoare, se vor găsi în fruntea acestei Biserici și nu vor mai primi o situație umilită fiindcă vor ajunge la episcopat prin ei, și nu prin sprijinul unui Guvern, nu în spinarea unui ministru de Culte.

XI.

D-lor, în afară de caracterul acesta de necanonicitate, mai este ceva. Credeți oare d-voastră că aceia cari sînt chemați să aleagă pe preoți și pe călugări ca membri ai Consistoriului, credeți că vor alege în deplina lor libertate ? Credeți d-voastră, — nu vorbesc de ministrul actual ; am auzit de pe banca ministerială atîtea prognosticuri de schimbări ale vremurilor, încît nu vreau să vorbesc de actualul ministru în ceea ce privește aplicarea acestei legi —, dar credeți d-voastră că, așa cum sînt cei mai mulți miniștri de Culte, o să-i lase pe acești preoți, pe acești călugări și,

dacă i-or lăsa, sînt alții cari aŭ să se amestece în socotelile acestea —, o să-î lase să aleagă după socotința lor? Credeți d-voastră că ei știu măcar pe cine să aleagă, că se cunosc în de ajuns preoții ca să zică : din cîți preoți bunî avem, merită ăsta și ăsta să stea în Consistoriul Superior, iar cutare și cutare nu merită să stea în Consistoriul Superior? Dar chiar în alegerea de profesori de Universitate, orî de membri ai Academiei, chiar în alegeri care ar trebui să fie mai puțin influențate de spiritul politic — este nenorocit, dar este așa —, el, spiritul politic, domină! Și atunci o să aveți d-voastră în Consistoriul acesta Superior, pe lîngă Vlădicî cari aŭ să fie saŭ liberali saŭ conservatori, fiindcă sînt de modă veche, — și, după regimul cel noŭ, n'aŭ să fie mai liberi în ceia ce privește vederile politice, pe care *nu* trebuie să le aibă —, pe lîngă dînșii veți avea, dar, preoți, profesori, călugări, cari își vor datora locul lor în Consistoriul Superior unei anumite orientări politice și sprijinului care decurge, în chip firesc, din această orientare.

Acesta este Consistoriul Superior. Cine îl găsește canonic, cine îl găsește folositor,

cine îl găsește practic, cine așteaptă de la dînsul reforma Bisericii romîne, slobod este să-l voteze. Eă, cum am spus, nici nu votez pentru, nici nu votez contra. Odată ce noi lăsăm Sinodul la o parte și ne apucăm să reformăm Biserica și ne apucăm să atingem principiile de organizare ale Bisericii, care decurg din dogme, eă nu cred că am insuflarea trebuincioasă a Duhului Sfînt, și eă trec pe lîngă această lege, cum am trecut pe lîngă anume persoane și nu le-am votat. Și mă cutremur la gîndul că ar putea să plece de la mine o hotărîre în această chestie, în care noi nu sîntem chemați să votăm !

XII.

Dar de ce vine d. ministru cu această reformă ?

Bisericii nu-î folosește. D. ministru poate să-și închipuie, totuși, că în unele privințe îi folosește; veți vedea că *nu-î* folosește. Din reforma aceasta reiese însă dreptul ministrului de a stăpîni, cu mult mai depline puteri decît cum stăpînește pînă acum, Biserica, și de a face ca în Biserică să se

miște totul după cum voiește el, ministrul. Acum ministrul actual este un om care nu va abusa de dreptul acesta, dar cine ni garantează că nu va veni un ministru pe mîna căruia să nu poți da Biserica țerii tale, care este un lucru așa de trainic și care a durat prin atîtea întîmplări prin care a trecut și viața națională — și voința lui Dumnezeu se cuprinde atît de mult într'însa încît nu poți s'o arunci, ca pe o împărțire a vieții administrative, la dispoziția cutăruî ministru din cutare saŭ cutare Guvern. Oamenii se schimbă: unii sînt mai buni, alții mai răi. Ferească Dumnezeu de un ministru rău, cu tendinți cotropitoare, avînd la îndămînă acest mijloc de a stăpîni Biserica!

O va stăpîni în așa fel, încît se va duce pomina, cum s'a dus pe vremea lui Cuza de Sinodul schismei, care era presidat de un protopop, și care, în privința neorînduiei, întrecuse toate adunările deliberative din Țara Românească, și care a și trebuit să fie închis, căci un așa Sinod ciudat nu putea să meargă!

Vedeți, de ce un astfel de Sinod poate să meargă dincolo, în Transilvania? Pentru că acolo, oricît de răi ar fi oamenii, este e

simțul că ei represintă o națiune, și, reprezentînd ceva, aceasta îi unește între ei și-i înnalță mai sus de valoarea lor personală. Dar, cînd un corp nu știe ce drepturi are, și știe doar că e pus să șicaneze Sinodul, atunci toate ambițiile personale, toate dispozițiile ciudate, și chefurile, și poftetele vor ieși la iveală. Se va vedea !

Va să zică, cu această lege se poate stăpîni Biserica de la Ministeriul de Culte, și, de altmintrelea, în schimbările aduse 'n capitolul despre eparhiî, se spun lucruri care pot să ne lumineze în această priviță. Iată ce se spune :

Consistoriul permanent eparhial are trei membri, «numiți de episcop dintre preoții eparhieî sale, *în înțelegere cu ministrul Cultelor*». Protoierei și proiestoșii se numesc și se destituie de chiriarhi «în înțelegere cu ministrul Cultelor».

Eu mă întreb, după o astfel de alcătuire a Bisericii, ce poate face episcopul ? Eparhia lui nu o poate conduce liber ; jurisdicția asupra preoților nu o are : trebuie să o împartă cu alții, cari-l majorează. Care e, deci, rostul episcopilor prin această lege ?

Cineva care a cetit legea, și care era foarte radical în părerea sa de mirean, zicea : eă aș suprima pe episcopi și Mitropoliți. Acesta e rezultatul firesc al legii ; era natural să se ajungă la această conclusie !

Greșeala e că nu se judecă episcopii și Mitropoliții răi din punctul de vedere al persoanei lor rele, și aceasta în legătură cu amestecul Statului, represintînd politica de partid, în viața Bisericii. Ci s'a ajuns la această părere curioasă, că arhieriei, episcopii, Mitropoliții trebuie îngrădiți în dreptul lor și că Sinodul, — alcătuit până acum din Mitropoliți, episcopi și arhierii —, că Sinodul acesta e rău *în sine*. Nu se poate o mai mare greșeală de apreciere în ceia ce privește cauzele de decădere ale unei Biserici. Și e natural, cînd se face această greșeală de apreciere, să ajungem la formele în care se cuprinde reforma Bisericii românești, pe care o presintă d. ministru al Cultelor.

D-lor, eă am isprăvit. Sîntem aproape de ziua aceia în care oamenii își cer iertare unii de la alții. Dacă am insistat prea mult

asupra prescripțiilor acestei legi, vă rog să mă iertați. Nu am făcut-o cu gând rău, ci ca să-mi îndeplinesc imperioasa mea datorie de adevărat fiu al Bisericii creștine ortodoxe, de istoric al Bisericii noastre românești, de iubitor al tuturor chemărilor ei și de apărător chemat al privilegiilor ei îndătinate și legitime.

Am zis.

LA MODIFICAREA LEGII CLERULUI.

(23 MART 1909.)

D-lor deputați, am numai o întrebare de făcut d-lui ministru de Culte, în aprecierea generală a legii, — fiindcă e lege supt formă de modificări. Nu întru în discuția legii acesteia ; e tot în sensul politiceii bisericești pe care a proclamat-o d. ministru și aseară și în care a căpătat asentimentul general, afară de un număr restrîns de deputați.

D. ministru își rezervă dreptul să pedepsească foarte aspru pe acei dintre preoți cari cer tarife mai mari. De sigur că preoții nu trebuie să ceară tarife mai mari. Dar mă întreb dacă pedepsele cuprinse în această lege cresc prestigiul preotului în satul lui. Cred că nu. Și mă întreb dacă nu e mai bine să se lase în sarcina episcopilor pedepsirea preoților cari ieaă tarite prea mari, decît să se amestece și aici Statul cu lista sa de penalități.

Dar nu acest lucru m'a îndemnat să ieaŭ cuvîntul, ci vreaŭ să rog pe d. ministru să primească o modificare la articlul 20, care cuprinde alcătuirea Consistoriilor spirituale eparhiale.

În Consistoriul acesta eparhial întră preoŭi. Preoŭii sînt numiŭi de chiriarhi, de episcopi, în unire cu d. ministru de Culte. Aceasta este după politica bisericească a d-lui ministru, și eŭ nu mă amestec. Dar în Consistoriile eparhiale, cum întră preoŭii, de nu ar intra și egumenii, stareŭii din mănăstirile care se găsesc în eparhie ?

Cred că nu este un motiv să desprețuim fețe bisericești înnalte ca acelea ale stariŭilor, și, dacă d. ministru ar consimŭi la o modificare, aș fi mulțămit.

ÎNSEMNAŘI ZI DE ZI.

I.

DEMISIA MITROPOLITULUI PARTENIE.

În stîrșit!

Causa demisiei fostului Mitropolit Partenie ni-o spune însuși în actul de paretisire:

«Rîvna pentru casa Domnului și pentru împlinirea cu sfințenie a datoriilor sale pastorale», «sănătatea slabă», o «insomnie de zece ani» — și la ce nu poate fi întrebuințată o insomnie așa de îndărătnică! —, grija trupului slăbit (de insomnie, cu toate consecințele sale) și mai ales de «mîntuirea sufletului».

Fostul Mitropolit intră apoi pe calea unor destăinuirii pe care nu i le-a cerut nimeni și asemenea cu care n'am întîlnit în actele de retragere ale acelei Mitropolii care a înce-

put cu sfântul Iosif, neam de Donin, din mlădița unui Petru și Roman-Vodă, unui Alexandru-cel-Bun și Ștefan-cel-Mare, care a urmat cu așa de însemnați cîrmuitori ca Teoctist, înaintea căruia s'a închinat o țară și, mai mult decît odată, Ștefan însuși, cu așa de vrednici muncitori pentru cultura noastră, ca Varlaam și Dosofteiū, ctitori ai stilului românesc literar, cu gospodari ca Iacov Stamati, cu ideale icoane de călugări, avînd numai grija sufletului lor curat și a nesfirșitei mile revărsate asupra tuturor creștinilor, ca Iacov Putneanul, ca Veniamin Costachi, ca Iosif Naniescu, însuși înaintașul lui Partenie, *proinul* de astăzi, care-și expune boala de insomnie înaintea publicului.

Spune Partenie, fost Mitropolit, după socoteala celor douăzeci și doi de ani de muncă, a celor zece de «insomnie» trimeasă de Satana, dușmanul bunilor arhieriei cu trupul stăpînit de înfrînare și mintea curată de orice gînd rău, a celor cinci ani de îndreptare către «obștescul stîrșit» al sfintei sale vieți, spune de «pregătirile cu cele de înmormîntare», de dorința-î ca să stea «în casele din curtea bisericii Antim»

până la cutare termin, «pentru că nu am unde să duc *numeroasa* bibliotecă», pe care o socoate răpede la 10.000 de volume, «pinacoteca», de «peste 300 icoane și tablouri», «obiectele casnice», — «multe» racla și luminările, împreună cu «divanul» care le susține.

Urmează acuma altă socoteală, cu dușmanii.

Doamne, ce trebuie să fie când unui om sfânt, unui om care e dator să fie sfânt, care e venerat și tratat ca un prinț și bine plătit din averea săracilor pentru a fi sfânt, unui astfel de om bîrfitorii îi aruncă în față învinuirile grozave de șimonie, de desfrîu și, lucru care te înfioară, — de desfrîu în casa Domnului, în cuprins de mănăstire, cu o fată care și-a fost închinat blîndului mire Hristos anii tineri și frumuseța, măcar ca să fie cruțată de pofta grosolană a Preasfințiților și Înnalt Preasfințiților arhieriei! Ce-ar fi făcut față de șuierul șerpelui veninos acei mari Mitropoliți moldoveni ai Moldovei, făcători, judecători și osînditori de Domni, după chipurile cărora va trebui să se acățe acela al lui Partenie S. Clinceni, «robul lui Dumnezeu și al Ma-

iestății Sale slugă supusă și credincioasă», mai ales în clipa desastrelor morale și materiale?

Ai fi cerut dreptate Domnului, înaintea lumii întregi, Teoctiste, și, dacă desgustul te-ar fi făcut să pleci, ai fi luat cu tine în chilia singurătății pata neștersă a unei calomnii publice! Ai fi găsit, Varlaame, și tu, Dosoftei, plinset duios de psalmi și fioroase osinde de prooroci pentru a trăsni pe demonul pîngăririi de cele sfinte! Iar voi, Iacove, Veniamine și Iosife, ați fi adaus în rugăciunea de iertare a greșităților voștri încă un nume de vinovat, pe cînd o lume întreagă, închinîndu-se la trecerea voastră, v'ar fi răsbunat în clipă pentru ceia ce era menit să vă insulte, dar nu se putea ridica pînă la pletele voastre albe de bătrîni curați ca îngerii cari n'aũ zburat prea aproape de întunerecul și duhorile de păcat ale pămîntului!

Partenie S. Clinceni se luptă însă, din preajma divanului cu sicriul și lumînările. El apucă înaintea regalului stăpîn, pus alături de Dumnezeu cerurilor, apucă pe «cei cari aũ șoptit la urechi, aũ vorbit cu glas și aũ scris bîrfeli îngrozitoare contra

sa», pentru a-i «necinsti bătrînețele», ca și cum tinerețele înseși ar fi scăpat neatinse de graiul și scrisul acelorași «bîrfitorî».

E astăzi un ceas greu: ceasul descoperirilor, pîrilor, cercetărilor și osîndelor. Preasfințiți arhieriei, nu simțiți și voi, ca alți mulți puternici, pasul greu al Judecătorului care v'a rînduit între oameni pentru a da puțină sfințenie unei lumi adînc corupte? Nu vi se pare că prea multe lucruri se risipesc și prea multe se înnalță, ca să nu fie și fapta acelei voințe mai presus de oameni, pe care tocmai sînteți chemați a o reprezenta? Nu se îndoiaie genunchii voștri pentru altă rugăciune decît înaintea puternicilor lumii, cari dau cîrjele și împart lefile? Nu vă înfioară nimic astăzi în clipa unică a tragediei rușinoase pe care o înscrie Partenie, fost Mitropolit al Moldovei, pe paginile unei Biserici care se mîndrește cu eroi și cu sfinți, dar căreia nu i s'a adus niciodată o mai grosolană jignire, prin aceia chiar cari sînt meniți să o ție înaintea noastră strălucitoare și curată ca un potir de aur ridicat cu sfînta jertfă înaintea credincioșilor stăpîniți de taină?

7 Ianuar 1909.

II.

NOII MITROPOLIȚI.

S'a făcut alegerea celor doi Mitropoliți.

Adecă așa-numitul Mare-Colegiu, care nu vine la Biserică înainte de așa-numita sa alegere, care, apoi, nu are mai multă rînduială decît la votarea unei împămînteniri, care, în sfîrșit, scrie porcării, mai mult sau mai puțin corespunzătoare adevărului, pe buletinele de voturi, ca să facă puțin haz și să năcăjească pe Vlădica Gherasim Timuș al Argeșului lui Neagoe Basarab, acest Mare-Colegiu a dat o formalitate de alegere numirii, de către d. I. I. Brătianu, a părinților episcopi Atanasie și Pimen ca urmași ai slabului Iosif, sfîntul abdicării veșnice, și ai muieratecului Partenie, de hîdă memorie.

Părintele Atanasie avea reputație de om învățat — ca și colegul său Mitropolit de astăzi, e dr. în teologie, autor și fost pro-

fesor de Universitate și de om dîrz, care știe să răspingă încălcările ministeriale în cea mai drastică formă. Dacă așa ar fi rămas, aș fi uitat cu totul pîrile din cutare broșură, pe care o doresc mincinoasă de la un capăt la altul, și aș fi votat cu entuziasm pe un învățat luptător pentru Biserică. Dar într'o zi îmi cade în mîină o cîrtică, rămasă fără răspuns, în care de o parte sînt scrisele părintelui episcop, iar, de alta, rîndurile unui teolog iesuit, și rîndurile sînt aceleași — și ce durere am avut toți cei ce hrănim speranțe, puindu-le în acest ierarh! , iar a doua zi unul din tinerii profesori universitari cari sprijină în foile liberale atentatul d-lui Haret împotriva Bisericii îmi aduce înnainte că și Vlădica Atanasie s'a învoit la «reformă», ce-î dreptul atenuîndu-î ascuțișul dușman.

Iar părintele Pimen — ce om bun și îndatoritor! — n'are sulița Sfîntului Gheorghe pentru a străpunge balaurul corupției interne a Bisericii metropolitane moldovenești, nici pavăză de ținut în fața ucigașelor arme ale politicianismului. Preasfinția Sa e om cum sîntem și noi, ceștia din lume, și ce aspru călugăr s'ar fi cerut pentru a

șterge prin exemplul unei austerități absolute cea mai slabă urmă că în jețul arhi-episcopal din Iași a suspinat Partenie, rotind ochii ca de o strașnică pocăință, dar cu gîndul la *alte* păcate!

Dar episcopii cari să fie atacabili prin broșurèle, episcopii cari să cedeze cînd e vorba de drepturile imutabile ale Bisericii, buni episcopi amabili, de societate plăcută,

aceștia pot fi cei mai potriviți numai pentru numirea, cu de la sine, dar nu de la Dumnezeu putere, de către un tînăr prim-ministru de o așa de agreabilă societate el însuși și represintînd acel partid care se silește mai mult a confisca întreagă viața națională.

Și, pe cînd voturile, poruncite în «întrunirea, majorităților», care a dat o patentă cîoloare politică «alegerii», curgeau pentru designații Sfîntului Duh întrupat într'un spiritual șef de partid român, scriam pe cele două buletine, potrivit cu conștiința mea, ceia ce urmează:

„Cu durere anulez votul mieu, în așteptarea
„arhiereilor cu totul curați, învățați și energici,
„de cari Biserica are nevoie pentru a moraliza

„societatea, a se împotrivi încălcărilor Statului
„și asalturilor politicianismului.“

Și:

„Cine poate fi Mitropolit al Moldovei astăzi,
„n'a trecut pragul arhieriei.“

Părintele Gherasim, presidentul ce mulțămită figură, de om totuși așa de calomniat! —, zîmbia la cetirea acestor rînduri, pe care nu le-ar fi scris bunul ortodox Nădejde, care purta o redingotă de să-l cîrîi și să zboare! —, iar buletinele cădeaŭ multe și sigure. Aplausele treceaŭ asupra capetelor celor doi aleși și mergeaŭ spre acela a căruî operă eraŭ, șeful așa de iubit al majorităților.

Aŭ vorbit aleși. Părintele Mitropolit al Ungro-Vlahiei, primat al Romăniei Unite, a pomenit de «cariera» sa, de însemnătatea zilei de 5 Februar în ea, de originea sa umilă, de «degetul lui Dumnezeu» în voința d-lui I. I. Brătianu. A declarat că «Guvernului Maiestății' Sale îi va da cuvenita supunere» — ați înțeles bine, și de altfel era natural, — și a cercetat Scriptura pen-

tru a face un compliment biblic aceluia care-î arătase «iubirea» sa, numindu-l.

Și cam așa a vorbit și Părintele Moldoveanul, care a spus multe, cu gând bun, fără a uita pe «cetățenii Dunării-de-jos» și pe Dobrogenii săi, cu privire la cari a ținut o mică conferință.

Muncă, desinteresare, jertfă, iubire de țară și neam au făgăduit amîndoi ierarhi, — ba părintele Pimen spera să convingă și pe «cel mai pesimist istoric». Să dea Dumnezeu! Dar atunci ceasul ploconelilor din Cameră să fi fost cel din urmă semn de slăbiciune și la pragul Mitropoliilor venerabile cei doi Înalt-Preaosfințiți să lase acele zdrențe ale lumii pe care le-au dus în episcopiile lor și le-au purtat în vederea lumii și să între ca aspri călugări, nemiloși pentru slăbiciunile lor, în moștenirea sfinților Veniamin Costachi și Grigorie.

Vor putea-o face?

Să nu uite că astăzi opinia publică privighiază și în lăcașurile celei mai pompoase sfințenii.

11 Februar 1909.

III.

INSTALAREA NOULUI MITROPOLIT AL MOLDOVEI.

Ziarele din Iași ni spun în ce chip a fost primit la Iași Mitropolitul Pimen.

O adevărată primire de Rege. La gară. o mulțime nemărgenită, cuprinzând și pe clienții, evident de lege mosaică, ai lui Bădărău (aceasta, pentru ca Mitropolitul să nu uite cine *a fost* mare și tare în Iași). Înalt Preasfințitul se coboară din tren avînd cu el pe represintantul fabricei de episcopii, ministrul Haret, pe Vlădicii de Roman și Huși, cari ar fi fost bucuroși ca o cinste ca aceasta să li se facă lor, pe arhieriei cu titulatura Botoșanilor și Bîrladului, veselul părinte Calist și părintele Calistrat, luptătorul de pe vremuri împotriva Sinodului, pe decanul de la Teologie și pe administratorul Casei Bisericii.

Primarul e de față, venerabilul domn N.

Gane ; prefectul se rezervă pe mai târziu. Părintele Știubei, profesor până mai dăunăzi, om vechi, și tocmai de aceia cu inima caldă, ține o cuvîntare de bună venire, una din acele cuvîntări, pe care, părinte Pimen, numai preoții și arhieriei din generația părintelui Știubei știa să le rostească.: simplă, sinceră, bisericască și patriotică. «Abia trei săptămîni au trecut de la marea serbare a jubileului de 50 de ani de la Unirea Principatelor și atmosfera răsună încă de entuziasmul, de iubirea, venerația și recunoștința către acel care prin Unire ni-a adus România de astăzi.» Așa a zis părintele Știubei, amintind arhierelui său că Iașul știe mai puțin ca alte locuri să plece genunchii pentru rugăciunea lingușirilor către măririle care sînt, dar că el nu uită pe acelea care au fost și au răspîndit fapte bune.

Dar părintele Știubei a mai adăos și aceia că Iașul e «leagănul ideilor frumoase», că pe lîngă «iubire» și «devotament» pentru noul șef al clerului se hrănesc și «speranțe»

părintele Știubei a voit să zică prin aceasta : speranțe de strictă călugărie fără una sau mai multe cocoane tîrîte de cîrja

arhierescă, speranțe de gospodărie bună fără reclamă, speranțe de cîrmuire energică fără coterii și fără a cere voie de la «domnu' Ministru», speranțe de sărăcie milostivă, ca a unui Veniamin și Iosif, cari nici bani de-o parte nu aș pus, nici case cu două rînduri n'aș clădit pentru frumusețile acestei lumi trecătoare. Și a încheiat părintele Știubei că salutarea de bună-venire se face oarecum condiționat - «supt auspiciile acestor sentimente».

Apoi a venit trăsura de gală, escorta de roșiori, sunetul tuturor clopotelor, înveșmîntarea, întronarea, cuvîntarea d-lui ministru, «masa întinsă» (ca banchetul părintelui Primat Atanasie). Din mijlocul acestei strălucite pompe s'a auzit alt glas de bătrîn, din aceeași generație ca a părintelui Știubei, glasul primarului Iașilor, și al unuia dintre cei d'întăi scriitori ai neamului. Acest glas a spus complimente, pe care cine se amestecă în politică știe să le înfățișeze cu eleganță, dar a trezit înaintea noului Mitropolit pe «marii Mitropoliți din vechime», împodobiți cu «înnalt patriotism» și cu «sfîntă cucernicie», răspînditori de «mîngîiere în sufletele celor nenorociți» —

sufletele fericiților și fericitelor, acelea nu cer atîta grijă de arhierie —; în sfîrșit din acest trecut d. N. Gane a făcut un exemplu pentru Mitropolitul Pimen Georgescu.

Un vînt de ideal pornind de la albele creștete de munte ale vechimiî a trecut înlăturînd duhorile de mlaștină ale zilelor de ieri, cînd lăcomia de bani, iubirea de femei, necredința și politicianismul se răsfrău în Palatul metropolitan al Moldovei, din păcatele aceluî Partenie, pus și el, ca și Mitropolitul Pimen, de «partid», pentru credința față de dînsul.

A simțit părintele Pimen acest aier curat și tare care, fără frică de mitra strălucitoare de aur și pietre false, i-a bătut drept în față?

Se va vedea. Un lucru nu trebuie uitat însă. În haosul Bucureștilor, vîlul negru al Mitropolitului Atanasie se pierde. La Iași, — dacă acestălalt Mitropolit nu va locui pe băncile Senatului, unde nu e nevoie de el, decît atunci, rare orî, cînd e în discuție Biserica —, acolo la Iași vîlul negru se deslușește foarte limpede, sus, de-asupra valurilor vieții politice, și lumea e deprinsă

a privi străbătător, pentru a vedea ce se ascunde supt el: monogamie, poligamie călugărească, sete de trai bun și de bani mulți, vanități profane și iubire de sine în-suși, sau un sfânt al pământului, muncitor pentru alții, iubitor de sine, bătrîn în trupul mort pentru poște, tînăr ca îngerii în sufletul izvorîtor de fapte bune?

Se vede bine la Iași, Înnalt Preasfințite. Adaug această înștiințare — pe care din suflet o doresc nefolositoare, gata fiind să adaug o pagină de laude cuvenite la Istoria Bisericii românești — la acelea cu care a fost primit la Iași, centrul bisericesc al «unui popor bun și blînd», părintele Pimen Georgescu, care nu cunoaște încă destul acest oraș.

22 Februar 1909.

IV.

APANAGIUL MITROPOLITULUI GHENADIE.

(Cuviutare rostită în ședința de la 16 Mart 1909
a Camerei.)

D-lor deputați, este vorba de un fel de recompensă națională pentru fostul Mitropolit Ghenadie. E o recompensă națională care nu se propune acum întâi, ci care s'a propus și votat în Senatul conservator la 1907. Legea care vine acum de la Senatul, nu vine deci de la Senatul de acum; ci de la Senatul care a fost, și a fost cum îl știm că a fost. Este o scrisoare pierdută, pe care d. ministru al Instrucției a găsit-o și pe care are intenția de a ni-o da nouă, spre a o duce la destinație, care destinație este numită: Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Ghenadie, fost al Ungrovlahiei.

D-lor, ce dăm noi fostului Mitropolit Ghenadie ?

Îi dăm siguranța că va avea în toată viața sa o «reședință». Căci așa începe proiectul de lege: «Se destinează ca reședință fostului Mitropolit Ghenadie mănăstirea Căldărușani». Pe cînd niciodată nu s'a votat de Corpurile Legiuitoare un proiect avînd acest cuprins: că se «destinează» unui fost Mitropolit o «reședință».

Dar reședința aceasta este statornică, reședința aceasta nu i-o poate lua nimeni, în niciun fel de condiții.

Să zicem că, la Căldărușani, fostul Mitropolit Ghenadie ar avea intenția de a introduce acele inovații în slujbă pentru care a fost caterisit odată. Ei bine, nu are decît să le introducă, nimeni nu-i poate lua stăpînirea asupra Căldărușanilor. E un fel de senior feudal de Căldărușani, fost Mitropolit al Ungrovlahiei și Mitropolit actual al mănăstirii Căldărușani, nerăspunzător față de nimeni.

D-lor, după legea aceasta, fostul Mitropolit Ghenadie se poate face unit, se poate face catolic, se poate face Evreu, se poate face Turc: nimeni nu-l poate scoate din Scaun, pentru că el este prin lege pe toată viața lui. Nu s'a prevăzut, e drept, și pen-

tru urmași. Păcat însă că nu se presintă înaintea noastră un proiect care să acorde o astfel de feudă eclesiastică unui fost Mitropolit de celebră memorie, cum se va vedea, cu dreptul de a o trece și la succesiunii pe cari Mitropolitul i-ar desemna, — fiindcă-mi închipui că numai de aceia poate să fie vorba.

Al doilea articol zice că Mitropolitul Primat n'are ce să caute la Căldărușani; acolo este cellalt. La Căldărușani numai, călugări n'au a face cu Mitropolitul, și tot ce-l privește, tot ce se petrece la Căldărușani nu interesează pe Mitropolitul Primat. Poate Mitropolitul Primat să se amestece oriunde; la Căldărușani însă, nu. Așa cere ambiția, marea ambiție a fostului Mitropolit Ghenație, ambiție pe care noi suntem chemați să o satisfacem.

Al treilea articol. Din moșiile care s'au luat mănăstirii Căldărușani i se dau înna-poai acuma 200 de hectare. Bine s'a făcut sau rău, când s'au luat moșiile mănăstirilor? Dacă s'a făcut bine, atunci de ce reveniți și restituiți moșiile luate? Dar, veți zice, se restituie numai la o mănăstire. De ce să se restituie numai la una, și nu la

toate celelalte? Fiindcă acea una are deosebita onoare de a adăposti pe fostul Mitropolit Ghenadie...

Apoi bine, d-lor, dacă este vorba de fostul Mitropolit Ghenadie, să-mi dați voie să amintesc împrejurările în care Mitropolitul Ghenadie a părăsit Scaunul Ungrovlahiei, împrejurări care nu-l recomandă atenției noastre pentru a-l face cinste și a-l da puterea care i se dă prin acest proiect de lege.

D-lor, Mitropolitul Ghenadie a fost scos din Scaun după personala intervenție și pe baza adâncii convingeri a cuiva care până acum cîtăva vreme stătea în capul băncii ministeriale. Acela care, convins de faptul că Biserica României trebuie să aibă alt cap decît pe Ghenadie, acela care a provocat măsurile împotriva sa, este d. D. Sturdza. Prin d. D. Sturdza, prin convingerea lui, prin influența lui, Ghenadie a părăsit Scaunul arhiepiscopal al diecesei Ungrovlahiei, Scaunul de Mitropolit Primat.

A fost mazilit, cum se zice.

Să credem noi astăzi că, fostul prim-ministru fiind oarecum mazilit la rîndul lui, Ghenadie se întoarce?

Am avut în Camera aceasta poate de înghițit, — cit poate înghiți un tânăr rău văzut, — de la fostul prim-ministru, dar să-mi dați voie : între d. Sturdza și Ghenadie, nu poate sta la alegere niciun om care are o conștiință. Și, cînd d. D. Sturdza a fost convins, — și a fost adînc convins —, că Mitropolitul Ghenadie era așa precum îl arată și Sinodul de caterisire, cum vine acum un Ministru liberal, din Guvernul care până mai dăunăzi era supt șefia d-lui Sturdza, să acorde această satisfacție publică fostului Mitropolit Ghenadie ?

Dar Ghenadie a fost judecat de un Sinod, care i-a găsit vină grave și l-a condamnat canoniceste, și în acest fel el și-a pierdut cîrja de Arhiepiscop. Veți zice însă că a venit alt Sinod, *după* turburări, ca să dea un răsvot.

Duhul Sfînt se zice că nu cercetează toate Sinoadele, dar, în orice cas, nu a cercetat Sinodul care, supt presiunea unor împrejurări oarecare, s'a întors asupra hotărîrii pe care tot el o dase cu cîteva luni înainte.

A doua hotărîre, dată în favoarea lui Ghenadie, nu are altă valoare decît valoa-

rea unei hotărîri pripite și silite pentru a scăpa Biserica din împrejurări grave.

Dar ce a făcut Mitropolitul Ghenadie după ce a părăsit Scaunul?

Eă am scris Istoria Bisericii românești, și cunosc casuri cînd Mitropoliții au părăsit Scaunul lor, cunosc trei, și știu cum au întrebuințat timpul după ce l-au părăsit.

Mitropolitul Iacov, în veacul al XVIII-lea, a fost silit de Domn să se ducă. Domnul îi impunea să ia o măsură contra conștiinței lui, adevă să revie asupra unui jurămint, și Mitropolitul a pus cîrja pe masă și a zis: «dă-o altuia». Iar el s'a dus la Mănăstirea Putna, și nu s'a găsit un cuvînt de părere de rău din partea lui. A fost un gospodar admirabil; a reînnoit mănăstirea sa, a trăit ca un mucenic și a murit ca un sfînt.

Cînd un Mitropolit își părăsește Scaunul, fie el chiar și nedreptățit de către puterea mireană, este de datoria lui să facă așa ca glasul lui să nu se audă, și nici nu trebuie să i se audă decît acolo unde se aude glasul tuturor nedreptățiților, înaintea Scaunului de Judecată care nu poate greși nici-

odată! Apelul unui Mitropolit nedreptățit este numai înaintea lui Dumnezeu, și glasul care se ridică înaintea lui Dumnezeu, nu face zgomot zădarnic la urechile oamenilor.

Cunosc un alt Mitropolit, pe marele Veniamin Costachi. Mihaï Sturza, Domn la 1840, a venit atunci față de Biserică cu intențiile pe care d. Ministru actual le are față de Biserica românească : a vrut să stăpânească prin Stat Biserica. Și atunci Veniamin Costachi i-a spus : Măria Ta, aceasta este părerea mea, cu alta eă nu păstoresc ! Și în aceste împrejurări s'a dus la mănăstirea Slatina, și nu i s'a auzit mai mult glasul de protestare, după această părăsire silită a Scaunului Moldovei.

Mai cunosc un cas, mai recent, al unui prelat pe care nu-l prea lăudăm și care nu face parte dintre eroii Bisericii noastre naționale. Cuza-Vodă a avut, în stăpînirea lui, și o parte cu totul greșită, partea care privește Biserica.

El a fost un siluitor al Bisericii lui Hristos. Acesta este marele lui păcat, pe care însă îl acopăr cu prisosință meritele lui cu totul covârșitoare pentru nație și pentru

țară. Cuza-Vodă a intrat în conflict cu Sofronie Miclescu, unul din Mitropoliții de neam boieresc, cari vorbeau cu o mindrie luată din originea neamului lor, cari nu se încovoiau ca papura înaintea ministrului care i-ar fi creat și care ar fi putut să-i ajute în cine știe ce tendințe ale lor. Acest Mitropolit mândru și energic ca un ostaș de pe vremurile de vitejie ale neamului său, intrând în conflict cu Domnul, a părăsit Scaunul. Și iarăși cuvânt nu s'a auzit din gura lui Sofronie Miclescu, ori că ar fi fost îndreptățit ori neîndreptățit : s'a stîns ca un simplu călugăr, în mănăstirea unde se adăpostise.

Așa a făcut, d-lor, fostul Mitropolit Ghenadie?

D-voastră știți că, acuma cîteva săptămîni, urla o anumită presă jidovească de numele Mitropolitului Ghenadie... (Aplause prelungite). Vedeți, murise Mitropolitul Iosif, și el își zicea : acum este rîndul mieu ! Și a fost sprijinit de acea presă jidovească, a fost sprijinit de un grup ciudat de naționaliști, cari repetau cuvîntul de naționaliști numai fiindcă-l auziseră, sau cari, mai sigur, îl speculau ; a fost sprijinit de acești

închipuiți și falși naționaliști, și avea aierul că vrea să se ducă la Rege și la primul-ministru ca să-și ceară Scaunul; avea aierul că nu recunoaște demisia-î dată după a doua hotărîre sinodală. «Scaunul acesta este al mieu; vin de-l ieau. L-au îngropat pe Mitropolitul Iosif; el s'a dus, e, *ipso facto*, prin însuși acest fapt, mă întorc, și sînt Mitropolit.»

Și de-odată n'am mai auzit vorbindu-ze de Mitropolitul Ghenadie. Îl cam uitasem, dar, iată, pe neașteptate după ce-l uitasem, învie legea votată de Senatul conservator în Mart 1907.

D-lor, dacă avem simțul de ce poate să însemne demnitatea Bisericii noastre, dacă avem simțul de atitudinea pe care orice om care ține la dînsa trebuie s'o aibă față de aceia cari o represintă bine și față de aceia cari o represintă rău, ei bine, d-lor, nu vom vota —, îndrăznesc a o spune, cuprinzîndu-mă pe mine, din minoritate, cu d-voastră, din majoritate, căci același sentiment trebuie să ne călăuzească în astfel de casuri și față de astfel de persoane, nu vom vota acest proiect de lege. D. mi-

nistru să nu se supere. Și poate că presintarea proiectului înaintea Camerei este un mijloc de a îngropa definitiv, făcînd un act de moralitate, legea votată, știm cum și știm de ce, de către Senatul conservator în Mart 1907¹. (Aplause.)

¹ Aū votat contra proiectului, intăiū 28, apoi 24 de deputați.

V.

CUM S'A DISCUTAT LEGEA SINODALĂ.

Am făcut o mare greșală discutînd la Cameră, într'o ședință de noapte, în tață cu bănci goale și cu cîțiva oameni de omenie avînd interes pentru cele bisericesti — și doar despre Biserică se vorbea, și vorba o adusesse d. ministru reformator, Sp. Haret! — pe cînd în culoare, de unde, din cînd în cînd se năpustiaŭ cete vesele de «întreprătorî» spirituali, răsuna bucuria unor membri credincioși ai majorității disciplinate și unor mireni mai presus de orice desbateri religioasă.

Am făcut o mare greșală luînd apărarea demnității și libertății Bisericii, — cît a mai rămas din amîndouă după repețitele asalturi flămînde ale politicianismului. Am văzut-o îndată. Dacă nu prin spiritul ales

care deosebia întreruperile, măcar prin răspunsul d-lui ministru de Culte, care, fără să se încurce, a declarat că ce-i sînt d-sale canoanele și că, mai la urmă, nimic, nicio instituție, — și vai niciun talent, nicio știință, nicio bunăvoință, nici măcar o biată credință izolată, n'are rost să ființeze în afară de Stat, care-și cere dreptul de a prefăce toate după îndreptările și interesele sale.

Un ministru care judecă astfel, nu poate fi convins de sigur.

Dar nu e vorba numai de d-sa. Legea atentatoare, legea neauzit de îndrăzneată, jignind, brutal și inconștient, temeiturile Bisericii, sfințenia tradițiilor și cel mai elementar bun simț aplicat la lucruri duhovnicești, legea aceasta ar fi trebuit să pasioneze în cel mai înalt grad pe un partid conservator, și călduroase lupte s'ar fi încins, oriunde aiurea, în jurul ei.

La noi?... Fusesse marea alegere din București, care trebuia să dovedească oricui, și mai ales Regelui, că, dacă Guvernul liberal nu poate birui, el poate alege între biruința uneia saū celeilalte dintre fracțiunile «conservatoare» în luptă. Fusesse straș-

nice discuții cu privire la faptul dacă partidul d-lui Carp a putut alege singur pe d. Teodor Rosetti, ori l-a ales cu ajutorul altora, dacă a fost deci ori nu «cartel». Fusesse marea întrebare dacă d. Fleva a fost ori ba ministru corect la Interne și dacă certele politice n'aũ dreptul să treacă astăzi și cele din urmă margini care le despart de viața privată a oamenilor. Se aștepta, după o vijelioasă ședință de chestii personale, încheiată brusc de un președinte prevăzător, se aștepta pentru seară o nouă ciocnire, cine știe cu ce arme. Și *de aceea* veniseră uniți truntași conservatori. Iar, când aũ văzut că senzaționala răfuială între tachiști și junimiști, între d. Brătianu și d. Fleva nu se face atunci, aũ plecat, ca să se întoarcă a doua zi pentru a fi marturii ai unui nou scandal. Că n'aveaũ să stea doar pentru legea sinodală...

O, cum am greșit nelăsînd ca proiectul să treacă tot așa de pe tăcutele ca recunoașterea unei societăți de binefacere din Bucecea! Mi-a spus-o și «presa romîină» a doua zi... Buni! Evrei și excelenții sceptici fără neam și lege ai ziarelor noastre lă-

făiaŭ pe două coloane scena cu «păcăto-sule» și «stîrpitură» orî cu alusiile la viața casnică a cutăror adversari; puteaŭ ele găsi răgaz pentru amintirea unor debaterîcare priviaŭ doar *totala prefacere a Bisericii românești?* Ba am găsit un gazetar, la «Ordinea», care crede, într'un articol de fond, că „*legea d-lui Haret n'a mai venit la Cameră...*”.

Ce greșeală din partea mea să apreciez că această chestie e cea mai mare ce s'a presintat în Parlament anul acesta! Sau ce uitare a ticăloaselor împrejurări de inconștiență desăvîrșită în care se rostogolește spre peire o societate scăpată din toate frînele!

3 April 1909.

VI.

EPISCOPI NOI.

Duhul Sfânt, în chipul, foarte puțin bisericesc, al unui tânăr prim-ministru, a făcut, cu concursul disciplinei de partid, doi episcopi noi, în chiar Dumineca Floriilor, ziua când lumea din Ierusalim a ieșit cu stîlpările înaintea Mîntuitorului pe vremea când Vlădiciî nu mergeau la Palat, ca să facă felurite complimente, în trăsuri de gală, încunjurate de jandarmi călări, scînteietori din chivera ca—Doamne iartă-mă!—ostașii lui Pilat din Pont, și urmate de fruntași politico-bisericestî smeriți și solemni ca — Doamne iartă-mă! — Înnalt Prea Sfinția Sa răposatul Ana și colegul său Gaiafa.

Să facem cunoștința noilor episcopi, despre cari se știe de public doar atîta că Preasfințitul Ghenadie a trimes o serie de telegrame de pe pragul frumosului palat

din Rîmnic, reparat și mobilat de *alt* Ghe-
nadie, dintr'o rasă de arhieriei care s'a
stîns, și că Preasfințitul Nifon, cu glasul
dulce, a dat o întăie probă de talentul său
cîntînd de Paști la Galați în strana din
dreapta.

Cu părintele Nifon să începem, căci e
mai cunoscut.

Preot frumos — a fost preot de mir și
era încă ieri profesor de școală secundară
de fete și care a știut totdeauna aceasta,
poate mai bine decît înseși canoanele ecu-
menice pe care le calcă d. Haret, autorul
legii anti-sinodale și al episcopilor ce s'a
învoit să o recunoască drept arhicanonică.
Frumos, voinic, și cîntă bine; vorbește bine
chiar. A scris despre cîntări. De s'ar fi
oprit la aceasta! A scris însă și despre alte
subiecte, despre care scriseseră alții și, vai!
tocmai așa cum scriseseră aceia. Piei, Sa-
tană a plagiatului, și tu, gură păcătoasă,
îchide-te! Și încă un lucru: pe părintele
Nifon, impunătorul vicariu de ieri la Mi-
tropolia Bucureștilor, să-l vezi slujind. Și
pe urmă... Ah, pe urmă, de ce mireni s'ar
țineau oare după arhieriei atunci cînd ei sînt

în afară de biserică, în afară de călugărie și «în sfârșit singur!»!

Vă aduceți aminte de *vechiul* Nifon, Mitropolitul, frumos, voinic, bisericaș bun, ctitor la mănăstirile de maice, bogat din mila lui Dumnezeu și cu ietacul încuiat? Să nu-l uitați!

Preasfințitul Ghenadie e...voinic și mai puțin frumos: mai curînd aspru la întățișare. Slujește slab, vorbește bine, deosebit de bine — cu toate că, nefind la București, nu i-aș putut face cocoanele o reputație de orator —, și nu scrie de loc. Mai bine și nici nu cetește. Destul de rău! A fost vicariu la Iași supt Partenie. Ah numele acesta! Părintele Ghenadie n'a crescut în mănăstire, dar mănăstirile, unele din ele, îi deșteaptă dulci, o ce dulci amintiri!

Preot de sat, care ai preoteasa ta și copiii tăi și-i ții cum tu singur îi fi știind, în marginile lefii și tarifului de slujbe, cu penalități, al d-lui Haret, biete părinte cu anteriuul verde, apoi galben, de ploii și de șoare și de praful drumurilor, teolog fără bibliotecă și fără cărturarî în jurul tău, tînăr idealist între oameni cărora miseria și

neștiința nu li îngăduie vre-un ideal, — deprinde-te, sărace, care n'ai miile de lei pentru pomeni, ca să-ți faci din ei comoară, nici n'ai îngropări scumpe, nici prețuitoare din doamnele mari, — deprinde-te cu gîndul că între Dumnezeu, care te vede, și între oamenii cari nu te înțeleg și nu te iubesc, orice-ai face, politicianismul român a pus în locul episcopilor chipuri de idoli cu cîrjă și mitră.

Dar ție, ce-ți pasă! Crede, iubește, lucrează. La aceeași judecată veți merge și tu și ei, Iar Domnul își va alege pe ai săi, și-i va ținea în preajma lui!

8 April 1909.

VII.

CEASUL EXCOMUNICĂRII.

Părintele Gherasim Safirin, episcop de Roman, a declarat înaintea Sinodului, chemat ca, sub președinția ministrului care-l desființează, să ia act de anularea lui, că privește, potrivit cu declarațiile ce a mai făcut, noua lege «sinodală» ca necanonică și astfel aruncă anatema asupra tuturor episcopilor cari vor recunoaște-o și vor lucra după prescripțiile ei.

Actul de convingere și datorie pe care l-a săvârșit venerabilul episcop e unul din cele mai frumoase dovezi de caracter și înălțime morală care s'a dat, de multă vreme, în această societate putredă.

Legea *este* necanonică. Toți cei ce știu și înțeleg, au declarat-o. O declară la orice prilej și Biserica românească ortodoxă din Ardeal și Ungaria. Cine, dintre înalții cle-

rici, a votat-o și vrea să o aducă la îndeplinire, orî nu știe, orî nu pricepe, orî și-a vîndut sufletul pentru blidul de linte al lui Isav.

Deci episcopul de Roman a făcut ce-î cerea calitatea sa de ierarh al Bisericii, ceea ce înseamnă nemăsurat mai mult decît funcționar al d-lui Haret.

Episcopii anatematizați n'aŭ dreptul de a mai sluji, ei aŭ pierdut calitatea lor de episcopi. Slujba lor n'are niciun preț, nicio sfințenie nu încunjură persoana lor. În diecesele celor cari aŭ rămas după plecarea răsbunătorului canoanelor nu mai este Biserica lui Dumnezeu, ci Biserica ministrului de Culte, atentător la legiuirile dumnezeiești neștrămutate.

Ministrul n'a înțeles nici acum. A discutat, cu sîngele său rece de matematic, declarația și anatema, așa cum e obișnuit să răspundă în Parlament la o interpelare. Iar funcționarii Ministeriului și gazetarii partidului comit necuviința impie de a spune și scrie că acest «cas» e o «naivitate» orî un lucru «fără însemnătate».

Pentru orice om care ține la Biserică, din orice punct de vedere, pentru orice

om care are simț pentru cele mai înalte ideale și cele mai sfinte așezăminte, afurisenia rostită la 12 Octombrie 1909 în Sinodul României e un act de o incalculabilă valoare, ca afirmare și ca urmărire. Ei toți vor încunjura cu simpatie pe Episcopul Gherasim și-î vor sta întru apărare, cu toate mijloacele și puterile lor, sprijiniți pe opinia publică, pe care vor ști să o miște. Căci, dacă se izgonește din Biserică un Ghenadie și Partenie pentru urâte păcate ale pământului, nu se scoate cu decret regal pe basă de raport al ministrului un Gherasim pentru că a luptat pentru cinstea și libertatea Bisericii sale, pentru a îndeplini credincios slujba lui Dumnezeu.

Legea sinodală se va retrage azi ori mâine. Iar până atunci lupta care s'a deschis nu va înceta, și pacea dumnezeiască nu se va coborî pentru ca să acopere un atentat pe atât de îndrăzneț, pe cât de stupid.

Preoții, credincioșii, teologii au cuvîntul.

16 Octombrie 1909.

VIII.

PENTRU «VIITORUL».

«Viitorul» mă întreabă cum pot împăca declarația mea în favoarea episcopului de Roman, care apără cauza Bisericii sale, a Bisericii noastre, cu grija pe care o am ca prestigiul Statului românesc și interesele lui să nu fie atinse.

Căci, adaugă «Viitorul», există un complot ce are de scop amestecul Patriarhiei din Constantinopol în afacerile noastre și chiar știrbirea autocefaliei Bisericii române.

Cred că răspunsul mieu va lămuri pe deplin chestia pentru redactorul «Viitorului».

Legea sinodală e rea : am spus-o și dovedit-o în Cameră. Ministrul de Culte a ținut totuși ca ea să fie votată fără schimbări la miezul nopții, în Lunea Patimilor.

Prin această lege nehibzuită, un adevărat monument de neștiință, desorientare și politicianism, se provoacă anume urmări pe care le-am arătat deslușit de-atunci.

Bisericile ortodoxe surorilor ne-aș recunoscut pe baza organizării sinodale. Ele pot să refuze azi comuniunea cu noi.

Ar primejdui aceasta interesele Statului român, și chiar ale autocefaliei? De sigur că nu. Devenind schismatică, cum poate fi declarată oricând, Biserica noastră nu-și pierde caracterul său de autocefală, și Statul român e în măsură să împiedece oricând orice amestec al străinătății în afacerile noastre.

Deci campania pe care am început-o, și o voi duce până la capăt, nu e nepatriotică.

Dar «Viitorul» uită un lucru, care e decisiv: Canoanele sînt imutabile, și, în orice conflict cu ele, orice legislație civilă e menită să se sfărme. Nu e imutabilă însă o lege a Statului român, adusă de-un ministru care va! nu e imutabil nici el. Așa fiind, se poate un lucru mai ușor și mai indicat, oricît sacrificiu de ambiție ar cere unei persoane care nu e obișnuită să le facă, decît

prorogarea Sinodului și a Consistoriului Superior, și adunarea unui Consiliu de oameni competenți de care autorul ciudatei legi antisinodale are cea mai mare nevoie?

Acest Consiliu va trebui să pună ca basă a soluției sale : trecerea Consistoriului Superior la cele administrative pe lângă Ministeriū, nu pe lângă Sinod ; pe lângă d. Gîrboviceanu, nu pe lângă adunarea episcopilor romîni, neatacabili în drepturile lor canonice.

21 Octombre 1909.

IX.

«TRIBUNA» ȘI EPISCOPUL DE ROMAN

Corespondentul din București al «Tribunei» trage o morală bună episcopului de Roman.

Regretabil, — și mai mult nu.

Rugăm însă redacția «Tribunei» să binevoiască a ceti cuvîntărea ce am ținut-o eă în Cameră, cu prilejul votării legii sinodale și articolele ce s'aă consacrat aici conflictului din Sinod. Poate vedea și ce spune «Revista Teologică» din Sibiiă despre legea d-lui Haret. Să vadă și ce zice mai toată Facultatea de teologie din București.

Pentru lămurirea Ardelenilor repetăm încă odată că legea sinodală caută să sfarme autoritatea și prestigiul Sinodului prin majorisarea membrilor lui de preoți și diaconi, *egali episcopilor, în chip anticanonic*, într'un Consistoriu Superior ales cum se face

orice alegere în România, și că ea supune acte de competență exclusiv episcopală aceluși Consistoriu și aprobării ministrului, care reprezintă un partid politic. În România partidele de interese personale caută a lua totul în stăpânire. Confiscarea Bisericii face parte din acest program.

Rugăm redacția «Tribunei» să facă loc acestui răspuns.

25 Octobre 1909.

X.

«TRIBUNA» ȘI CHESTIA CANONICĂ.

Se pare că la «Tribuna» se întorc morții. Articolul-prim împotriva episcopului de Roman reproduce mentalitatea politicienilor noștri, cari se feresc să mărturisească faptul, singur adevărat, că, în legea sinodală nu e vorba de îndreptarea Bisericii, ci de îngenunchierea ei înaintea politicianismului.

Acesta nu vrea să cruțe nimic. Tot ce e în România trebuie să fie al lui: niciun colț de viață cinstită și liberă nu trebuie să scape de suflarea lui otrăvită. Deci nici Biserica.

Au infectat-o întâi cu Vlădică concubinară, cu Vlădică lacom de bani, cu Vlădică gata a șterge talgerele la masa d-lui ministru de Culte. Și-au bătut joc de demnitatea arhierescă și de rostul alegerilor

episcopale, chemînd majoritățile alegătoare pentru a li spună pe cine-l vrea Guvernul. Aă prigonit toată viața pe episcopul Melhisedec, lumina Bisericii noastre, și aă decorat pe Vlădica Dionisie, în curtea Episcopiei căruia d. Haret, cel care decorează astăzi, n'a vrut să între, sînt cîțiva ani. Și acum vreaă să dea Biserica pe mîna popilor agenți electorali!

Ei bine nu, toate acestea n'aă a face! N'are a face anularea episcopatului prin încredințarea puterii în mîna preoților și diaconilor. N'are a face egalizarea la vot a unora cu a celorlalți. N'are a face sustragerea membrilor Consistoriului Superior de la judecata episcopală. N'are a face crearea acestei ultime instanțe bisericești care e ministrul, adecă partidul.

Nu, cel ce a scris «Ideia națională și canoanele» — să fi scris mai bine: «interesul de partid și canoanele» — îi dă înaintea cu «atitudinea neobișnuit de retrogradă și agresivă» a episcopului de Roman, — care a lucrat potrivit cu conștiința și cu dreptul său — , cu «întocmirile folositoare» ale Consistoriului, cu iubirea pentru Biserică a «factorilor competenți», cu «obștea întreagă,

mirenî și clericî», cari ar lua parte la Consistoriū — la care nu iea parte *nicîun mirean* —, cu batjocurirea «arhiereilor strălucitorî» — Șaguna a fost, mă rog, diacon la Biserica din Rășinari? —, cu «arhiereii luminați» — laudă după insultă —, cu «eruditul Atanasie», — Primatul care a fost contra legii până a întins către Înnalt Prea Sfinția Sa divinul Haret blidul de linte —, cu «înnaintarea Bisericii autocefale romîne». Îmi vine greu să mai urmez, până la apologia actului de brutalizare a Bisericii supt Cuza-Vodă și la fățarnica apărare a «intereselor permanente ale țerii» — țara politicianilor!

O vorbă am de spus: De ce nu se numesc domniî cari ieaŭ lucrurile așa de sus? De ce? Am vrea să știm și unghiul personal din care se văd interesele — o marile, sfintele interese! — ale țerii și... democrației! Ar fi mai scurtă și hotărîtoare discuția!

O vorbă însă la sfîrșit. De anî de zile cer preseî de dincolo părerea sa despre cele de la noi. Am căpătat-o, și mă bucuram. Se părea că și de acolo vine un spri-

jin moral în marea luptă de înnoire sufletească a unui popor întreg. Astfel de articole îmi dovedesc că mă înșel. Și pe acolo bate vîntul, cînd de la stînga, de la noi, cu amar, cînd, cum spune... poezia, de la dreapta, «cu dulceață». Detestabil, nenorocit lucru! Cu «factorii competenți» ne tîrîm aici prin falimente, prin răscoale, prin rușini fără nume. Vom ajunge unde se ajunge cu asemenea oameni avînd asemenea apucături. Și nu uitați, fraților, că ajungînd noi unde vom ajunge fără o schimbare hotărîtă, cu înlăturarea tocmai a «factorilor competenți», vor ajunge și frații noștri unde-i vrea Andrásy și Apponyi, și ei, pentru voi, «factori competenți», cu dragoste de Biserica românească!

6 Novembre 1909.

IX.

PRIGONIREA EPISCOPULUI DE ROMAN.

Împotriva episcopului de Roman a por
prigonirea.

Părintele Gherasim înnoindu-și declarația
împotriva celor cari, din interes personal
și material, ori din ambiție, țin la legea
antisinodală și o apără, ministrul de Culte
a ținut în Senat o cuvîntare care, supt
nici-un raport, nu-l face onoare. Era în dis-
cuție canonicitatea legii d-lui Haret, și la
aceasta avea să răspundă d-sa. În loc de a
urmă după cea mai elementară logică, mi-
nistrul a înfățișat Senatului o serie de anec-
dote, menite a terfeli pe episcop. I s'a răs-
puns, și era mai bine dacă nu i se răs-
punea.

Din acea discuție Biserica românească a
ieșit încă mai înjosită.

Acum, părintele Gherasim e dat de ministru pe mîna Sinodului... Acest Sinod, din care face parte Mitropolitul Primat, dușman al legii pînă în clipa cînd blidul de linte s'a întins către Înnalt Preasfinția Sa, acest Sinod, în care votează episcopul Nifon al Dunării-de-Jos, care a făcut declarații formale despre greșelile legii, acest Sinod, asupra membrilor căruia planează cele mai urîte învinuiri, pe care nu le-a putut răspinge nici într'un chip, acest Sinod se crede că are, de la d. Haret, dacă nu de la Dumnezeu, care nu plătește lefi, autoritatea ce trebuie pentru a izgoni pe părintele Gherasim din Scaunul episcopal.

S'o facă! Nimic nu mă mai miră, nimic nu mă mai revoltă. În Cameră, protestarea mea ¹ a fost înăbușită de strigăte furioase.

¹ *D. Președinte* : D. Iorga are cuvîntul pentru a anunța încă o interpelare.

D. N. Iorga : Din nenorocire, încă una.

D-le președinte, față de prigonirile ce se încep împotriva Prea Sfinției sale Episcopului de Roman, apărător al drepturilor episcopatului român și al tradițiilor noastre bisericești, am onoare... (Zgomot, strigăte, tumult.)

D-le președinte, vă rog a interveni pentru ca să fiu auzit.

O voce : Nu, nu, menajați-vă prestigiul, d-le Iorga, (Tumult).

În public degeaba s'ar căuta un sprijin pentru o acțiune de protestare. Partidele — de și unul aștă pe episcopul de Roman — nu se gîndesc măcar să-l apere; temîndu-se a nu jigni anume persoane și, mai ales, înțelegîndu-se prea bine între ele ca să robească deplin, și Biserica. Hazliul Consistoriu Superior — îl uitam! — n'a avut nimic de spus: cu plecăciunî înaintea Super-Mitropolitului de la Culte, membrii săi aũ cerut umil leafă mai mare și cîștig de la lumînări.

Să trăiești în România partidelor e o fericire, mai ales cînd ai o conștiință!

30 Decembre 1909.

D. N. Iorga: D-le președinte, d-voastră imi veți garanta liniștea trebuitoare pentru ca să pot anunța interpelarea mea.

Am onoare a întreba pe d. Ministru al Cultelor... (Tumult)

D. Dr. C. Angelescu: Lăsați-l să spună ce are de spus.

D. N. Iorga: Am să staũ aici pînă se va sfirși zgomotul.

... Vede d-sa caracterul odios al acestor persecuții? Își dă sama de lovitura ce se dă prin aceasta Bisericii românești, și crede d-sa că această Biserică este azi așa de inutilă încit să poată fi jertfită unor idei greșite și unor pasiuni neîmpăcate? (Ședința de la 19 Decembre 1909.)

X.

ÎNCHEIEREA DISCUȚIEI ÎN CHESTIA SINODALĂ.

În Mart am arătat necanonicitatea legii sinodale și am declarat în Cameră că nu va fi pace până ce nu va fi înlăturată.

Alții vor fi avut motivele lor pentru a o aproba, ca d. Carp, pe d. Ilaret, ori pentru a susține, ca tachiștii, pe episcopul Gherasim de Roman, care a cutezat a se opune legii atentatoare.

Noi am păstrat punctul nostru de vedere, în curăția și intransigența lui idealistă, răzîmîndu-ne pe două nezguduite temeuri: cunoașterea rosturilor bisericești, pe de o parte, și, pe de altă parte, oroarea față de încălcările politicianismului nerușinat, care nu vrea să lase nimic neconfiscat din tot ce avem azi.

În Decembre ministrul de Culte, mandatar

al politicianismului român, cu toate marafeturile tachiste, anunța brutal darea în judecată a episcopului de Roman, pe care-l terfelise, înaintea majorității din Senat, pe care o gădilase în servilitatea ei.

La Cameră, urlete aū primit anunțarea unei interpelări cu privire la prigonirile ce se deschideaū.

A trecut numai o lună de zile. Ministrul declară că ridicolul Consistoriu Superior n'are glas hotărîtor, ci e o simplă jucărie a sa. Sinodul ia hotărîrea solemnă de a cere ministrului să înlătore articolele atentatoare. Ministrul se îndatorește a le înlătura.

Ce rămîne din legea din Mart 1909? Prea puțin. Atît cît trebuie pentru a salva o ambiție ministerială strînsă în colț de o dreptate superioară oricărui puteri trecătoare.

Și-mi place a constata că dreptatea aceasta am ajutat-o să biruiască ¹.

18 Ianuar 1910.

¹ Era o viclenie a d-lui Haret. Ministrul, care se credea scăpat astfel, a declarat, — îndată după asigurarea că va aduce în Parlament propunerî de modificare a legii, — că n'are nimic de modificat.

XI.

NOUL ATAC AL EPISCOPULUI DE ROMAN.

Acum un an episcopul de Roman Gherasim a fost singurul dintre arhieriei romîni care, încredințat, cum nici nu se putea altfel, că legea «sinodală» a d-lui Haret e o călcare îndrăzneată a canoanelor și o tentativă de a se politicianisa Biserica, a protestat cu un curaj pe care în asemenea cercuri nu eram deprinși a-l aștepta. Toată lumea care cugetă altfel decît supt nenorocita sugestie a politicianilor a fost atunci lîngă episcopul Gherasim, apărător al Bisericii și al tradițiilor seculare ale episcopatului românesc.

Conflictul trezit prin această declarație a urmat și mai departe. Cum se întîmplă de cele mai multe ori în acest mediu de minciună și intrigă, tragedia a degenerat în

comedie. Ministrul de Culte a întrecut pe toți ceilalți, făgăduind îndreptarea legii greșite și răufăcătoare și revenind asupra făgăduinții sale, a doua zi, după ce dăduse, din locul său înalt, această asigurare.

Episcopul de Roman tăcuse. Dar catolicii vorbiră. Și încercările lor de cucerire au stîrnit o protestare generală, înaintea căreia ei părură a se opri. În același timp un preot cult, care dăduse dovezi de sentimente bune, dar care era și avocat și putea să-și cîștige pînea și altfel decît în parohia umilului sat unde slujia, se ridică împotriva Mitropolitului Primat, aruncîndu-l în față învinuirii de viață privată nepotrivită cu călugăria și chiar cu morala publică.

Cine n'a votat la ultimele alegeri de Mitropoliți și episcopi avea decî motivele sale. Astfel de învinuirii se ridică însă numai cînd ele pot servi Bisericii și nu pot servi dușmanilor Bisericii, cînd ele pot aduce o îndreptare dorită, și nu un odios scandal. Altfel era însă cazul preotului din Surani. Nesprijinit de opinia publică, el a urmat lupta, sprijinit de aliați pe cari nu-i poate numi și, cu călăuzii aceștia, a recurs la fac-

simile de scrisori ordinare care provoacă atita scîrbă, încît nu mai încapе discuție.

Doi alți preoți, podoabe ale clerului sătesc, întemeietori de secții ale Ligei, ieaă însă partea preotului Vasilescu, pe care Consistoriul d-lui Haret îi caterisise turcește. Li-am dat sfaturile cuprinse în rîndurile de mai sus. Biserica ortodoxă a României nu trebuie lovită pentru păcatele nimănuî, și nu mai avem nevoie de înrîuriri străine, în forma catolicismului său în alta. Ierî cetesc că preoții Florea Drăghici și Păunescu aă fost arestați și tîrîți de jandarmi la Turnu-Măgurele: a protesta față de asemenea mișelii e prea puțin, am dori să știm însă cine e nebunul care s'a făcut vinovat de această ticăloasă călcare a legii.

Sinodul se deschide, după încă o ședință nulă a ridicolului Consistoriu Superior. Episcopul de Roman se ridică iarăși. P. S. Sa nu mai e acum apărătorul canoanelor și al tradiției noastre naționale în Biserică; nu se luptă cu Î. P. S. S. d. Haret, nici cu legea sa antisinodală, ci numai cu d. Atanasie Mironescu, pe care, după preotul din Surani, îl trage la răspundere pentru felul cum și-a petrecut tinerețele și anii de după

tinereță. Se încinge o ceartă între cei doi arhieriei cum numai la Sinod nu se încăpea. D-lui ministru de Culte i se pare că nu e de-ajuns: intervine cu înțelepciune și demnitate, califică pe Episcop de pederast și-l amenință cu «darea afară».

Încheierea? Iat'o. La Sinodul Bisericii autocefale a României se impune un pichet de vardiști: pentru d. ministru al Cultelor și pentru urmașii lui Varlaam, lui Dosoftei, lui Antim Ivireanul cel cu rostul de aur, al sfântului Grigorie, mucenic pentru nația noastră și al lui Veniamin cel asemenea cu îngerii.

18 Maiu 1910.

XII.

CHESTIA SINODALĂ ȘI OPINIA PUBLICĂ.

Sinodul s'a închis. Era și vremea. Dacă ar mai fi durat, cine știe unde se ajungea.

Se pare că d. Haret și Mitropoliții, Episcopii săi sînt mulțumiți. Cred că au găsit o formulă: răsping, pur și simplu, anume chestiunii, le declară «nule și neavenite» și, după ce au isprăvit astfel cu pîra, majoritatea ridică acușaii de aceeași natură împotriva pîrîtorului, printr'o naivă «pastorală».

În ce privește partidele de opoziție, partea vioaie a conservatorilor voiă să întrebuinteze cearta dintre episcopi ca un mijloc de a veni la putere, iar d. Carp a opus un *veto* al geniului său infailibil. Cît despre tachiști, dumnealor fac pe filosofii și nu voiesc nimic mai puțin decît scandalul.

Catolicii, cu acoliții lor romîni, rîd în pumnî, gătindu-se de alte intrigî.

Și opinia publică? Ea știe următoarele lucruri:

1. Că legea sinodală e o călcare a canoanelor și o mai deplină supunere a Bisericii către politicianii.

2. Că Mitropolitul-Primat a desaprobat-o cînd era episcop de Rîmnic.

3. Că a apărât-o cînd i s'a făgăduit Mitropolia.

4. Că tot Sinodul s'a solidarizat cu episcopul de Roman, cerînd revisia legii greșite.

5. Că ministrul de Culte a făgăduit-o solemn.

6. Că a declarat, a doua zi după aceasta, că nu va schimba nimic și

7. Că astăzi tot Sinodul apără legea sinodală nemodificată.

Opinia publică știe toate aceste lucruri și confundă pe toți cei vinovați de inconsecvență și călcare de cuvînt în același sentiment pe care nu e de nevoie să-l numesc.

XIII.

CHESTIA BISERICESCĂ.

(În ședința de la 24 April 1910 a adunării partidului
naționalist-democrat.)

D-lor, mai este ceva: d-voastră știți că politicianismul a căutat să iea în stăpînire Biserica; lumea oamenilor nu-î mai ajunge, se suie și în lumea lui Dumnezeu! Acum, oamenii trăsnesc, nu trăsnesc, dar se știe că Dumnezeu are reputația că trăsnește, și trăsnește bine! Și credem că toți aceia cari se vor apropia de Biserică ca să o pună în strîmtele lor buzunare de oameni, vor fi trăsniți de sus, și hotărîtor! (Aplause.)

D-lor, ce nu i s'a răpit clerului, Bisericii românești? Avere, i s'a răpit; demnitatea, i s'a răpit: a ajuns «popă» un cuvînt de despreț: orice agent electoral poate să între în Parlament, dar preoții nu. Cîți preoți sînt în Parlamentul austriac, și la noi nu

e niciunul. Va să zică: demnitatea nu i se recunoaște, averea i s'a luat, dreptul episcopului asupra eparhiei lui i s'a smuls într'o noapte criminală în Cameră. — zic: criminală, pentru că acela care se atinge de instituțiile cele mai înalte de pe pământ săvârșește o faptă criminală! (Aplause.)

Și bine aș făcut că pentru asemenea fapte și-a ales un ceas de noapte și un număr puțin de oameni, căci acestea sînt condițiile pentru săvîrșirea crimelor! (Aplause.)

Nu cu înjosirea episcopului român, nu cu ridicarea agentului electoral în capul Vlădicii, și nu cu așezarea ministrului, administratorului și subadministratorului Casei Bisericii mai sus decît Mitropolitul Primat, și nu cu așezarea legilor propuse de partidele politice în Parlament mai presus de canoanele eterne, care sînt neapărata condiție de viață a Bisericii noastre, nu cu acestea se va da adevărata viață Bisericii noastre, nu cu acestea se va reda Bisericii adevărata viață, pe care a avut-o!

Sîntem fii credincioși ai Bisericii ortodoxe, în ea și numai în ea rămînem, ea este moștenirea părinților noștri și datoria

noastră este să o lăsăm curată, liberă și demnă urmașilor noștri! (Aplause puternice și repetate.)

Dacă, d-lor, Mîntuitorul a zis: dați Chesarului ce este al Chesarului și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu, putem să jertfim politicianismului ce este al politicianismului, dar trebuie să dăm înapoi lui Dumnezeu Biserica Sa, care este numai a Sa! (Aplause puternice.)

Astfel, d-lor, organizarea autonomă a clerului este credința noastră! (Aplause.)

Și în ceia ce privește mijloacele materiale, ca să nu mai vedem pe Vlădică plîngînd la ușa d-lui administrator cutare, care se schimbă odată cu partidul, stăruim în crearea unui fond religionar. Banul Bisericii, pe care odată îl administrau Grecii, li l-am luat pentru că erau Greci; să-l întoarcem la Biserica României, și episcopii să-l administreze potrivit cu nevoile Bisericii românești! (Aplause.)

XIV.

CONFLICTUL SINODAL.

Sinodul nu e în fierbere, cu toate adresele, aproape zilnice, ale părintelui de la Roman, căruia i se pare că lucrul cel mai grabnic e scoaterea unui Mitropolit pe basă de hîrtiuțe scandaloase adunate și păstrate de clerici și profesori cu vocație pentru șantaj. Fierbere nu e: ar fi dacă în Sinod s'ar găsi arhierii cari să trăiască pentru Biserică, pentru independența și prestigiul ei. E numai scrișnire din dinți neputincioasă și o lipsă de orientare și de curaj care trebuie să desguste pe orice om care înțelege altfel datoriile față de o înaltă situație morală.

După ministrul, poate bine intenționat, care credea că legea sa sinodală e tot așa de sigură și de inatacabilă ca a + b-urile sale, a venit un altul, inteligent și dibaci, care, în loc să iea asupra-și odiul unei so-

luții antipatice, lasă pe Sfinții Părinți, cu atîta cruzime și cu atîta înțelepciune, să se descurce singuri, declarînd numai că do-rește ca legea sinodală să fie schimbată, cum am cerut totdeauna, pe basa canoa-nelor.

S'ar zice: «popii» aũ făcut-o. Ei sînt răi. Ei, cu legile lor proaste și moravurile rele. Să descurce ei ce aũ incurcat tot ei.

Și nu e așa. Vinovat e politicianismul lacom care caută a pune ghiara-i pe tot ce trăiește în această țară. Pentru stăpîni-rea sa în Biserică ni-a dat o astfel de lege.

Acuma ministrul stă de-o parte și zîm-bește. Personal are dreptul, dacă nu-l des-gustă prea mult spectacolul. Dar va veni o vreme cînd această anarhie scandaloasă, acest vălmășag de patimi vulgare își va produce cele din urmă efecte, desastroase pentru viața morală a țerii. Și atunci, orî va plînge tot politicianismul român și se va retrage de pe terenurile pe care le-a inun-dat cu noroiul său, orî se vor găsi alte puteri, de sus orî de jos, care-l vor ridica în cale zăgazul ce lipsește astăzi și vor asana,—fie și cu jertfa tuturor camilafcelor, a multor potcapuri revoltate și a unor pro-fesorî nedemni.

XV.

SCANDALUL CONTINUĂ ÎN SINOD.

Zi de zi, starea morală imposibilă în Sinod se afirmă tot mai tare. Nicăiri o convingere unită cu demnitate, un simț de-cuviință mândră ori de smerenie creștinească, o notă de iubire frățească ori de obștească pocăință. Membrii Sinodului vor fi știind canoanele, de și au lăsat să le calce, un lucru însă de sigur nu-l știu: buna creștere. Acest curs trebuie introdus neapărat în Seminarele unde se formează preoții cari, dacă-și pierd preuteasa și intră în slujbă la «un om mare», pot ajunge episcopi.

Cuvinte ca «șantaj», răstiri cu degetul, făgăduieli de răsbunare până la moarte, amintire de incidente personale, acuzări și recusări reciproce, cereri și refuzuri de demisiil, împreună cu scrisori în facsimile, de care s'ar înroși un vechi farmacist, și cu

infamii de profesori universitari, foști decanți la Teologie, — se poate o mai mare coborîre pentru Biserica lui Varlaam, lui Dosoftei, lui Veniamin Costachi?

Experții grafologi, medicii de boli lumești, politicianii așifători, toți aceștia recunosc lumea lor. Cine n'ar recunoaște-o de loc, ar fi însă clericii de pe vremuri.

Și, înainte de-a ajunge la sufletele de petrecători și hărățași, așa de străine de dinșii, limba, *stilul* nu l-ar înțelege. Așa se vorbește azi la întrunirile de suburbii și în anticamerele de alegeri. Cum se vorbea odată, în dulcea limbă sfântă, s'a uitat cu totul. Și e bine că s'a uitat. Dacă n'ar fi așa, s'ar tîri în aceste răfuieli de cîrciumă și lupanar ceva din veșmintele venerabile ale vremilor sfinte. Și vre-un naiv ar putea crede că acești miluiți ai politicei sînt oamenii lui Dumnezeu!

30 Maiu 1911.

XVI.

SITUAȚII IMPOSIBILE ÎN BISERICĂ.

Sînt persoane care, nu din sete de scandal, ci din simț de dreptate, urmăresc cu multă luare aminte desvoltarea îndoitului proces episcopal, cu toate revelațiile și hîrtiuțele sale, în Sf. Sinod. E un proces, și, prin urmare, oamenii vreaŭ să-și facă o părere, să ia parte sufletește, sincer, călduros, la achitare saŭ la osîndă, să strige, la urmă, din toată inima: trăiască Atanasie, saŭ: trăiască Gherasim!

Făcat de-atîta osteneală cinstită! Fiindcă de fapt, la început, sentința cea adevărată a fost rostită în toate mințile: de-o fi adevărată ori ba una ori alta din murdăriile eu care-și dau asalt cei doi bătrîni ierarhi ai unei Biserici glorioase, are numai o însemnătate relativă, pentru împricinați. Pentru ceilalți, întreaga autoritate a amîndu-

roră e pierdută. Pot să se îndărătnicească să rămână episcopi, dar nu vor găsi niciodată acea adevărată și reverențioasă ascultare care face în adevăr pe episcopi.

Vă închipuiți oare în ziua de praznic a unui eroinic mucenic al înfrînărilor, vă închipuiți pe bătrînii din București, pe atîtea femei nobile, pe atîtea fete cu sufletul curat alergînd la Mitropolie ca să vadă pe I. P. S. S. achitul Atanasie? Și vedeți d-voastră căutăturile curioase care ar voi să descopere între asistenți pe cei mai celebri marturi ai desgustătorului proces? Admiteți, după tot ce s'a spus și nu s'a putut înlătura din conștiințe, pe *acest* cărunt arhipăstor al Ungrovlahiei, legînd și deslegînd de păcate și ținînd sus de-asupra capetelor potirul de aur cu împărtășirea dumnezeirii celei fără trup?

Și, la Roman, să vie oameni cari caută în biserică pacea sufletului, duhul iertării' sfînta iubire de oameni, urmele de neștearsă lumină ale Celui care n'a voit niciodată «moartea păcătosului» și n'a ridicat toiagul asupra lui Toma cînd știa că acesta îl va vinde, — să vie astfel de oameni, cu această sete în suflet, plecîndu-și frunțile adînc la

trecerea Vlădicăi strîngător de documente acuzatoare, scormonitor de martori nemi-
loși, maestru perfect în vînarea, cu mi-
jloace ipocrite, a dușmanului personal, că-
ruia și sîngele ar voi să i-l vadă?

Nu, nu, astfel de episcopi nu pot găsi credincioși între creștinii. De unul se ține umbra voluptoșilor preoți ai lui Baal, iar cellalt, antipaticul executor al teribilei ma-
xime: «ochiū pentru ochiū și dinte pentru dinte», are mentalitatea celor mai sălbateci represintanți ai Israelului prigonitor.

Și n'ar trebui să aștepte osîndirea jenată a unor colegi care li samănă adesea, nici gestul puterii lumești întrupate într'un ministru care, înaintea de toate, rîde, în sufletul său ironic, de o lipsă de inteligență așa de naivă, de o lipsă de educație așa de sfruntată și de o patimă așa de nestăpînită, penîru a căuta chilia, unde nu li cerem măcar să ispășească, ci, cum n'a știut un Ghenadie, dar cum a știut deșteptul Partenie, să se facă uitați.

10 Iunie 1911.

XVII.

SOLUȚIA «CONFLICTULUI» ARHIERESC.

Deci s'a mîntuit. E o ușurare pentru toată lumea cu oarecare simțire că nu mai apar în ziare cele două romane senzaționale cu «urmări», dintre care unul are ca autor pe episcopul Gherasim, iar cellalt pe Primatul României. Va trebui să se caute altă actualitate pipărată, dar bine că am scăpat, în sfîrșit, de aventurile cutăror dame pioase, orî de expunerea silinților eroice cheltuite de părintele Atanasie numai pentru apărarea Bisericii de căutători de scandaluri și plagiate. Pare că-ți mai vine să auzi sunetul clopotelor acum cînd nu mai sună cele două glasuri de ură în Sinod.

Și, după ce s'a^u încheiat discursurile, sîntem oare la capăt? O nu! Am fi prea fericiți. Mai este. Și ce mai este!

Puteau fi numai două soluții în această afacere nenorocită.

Cea mai demnă era retragerea Mitropolitului compromis și a episcopului răsbunător.

Au fost invitați odată. Unul a răspuns, după, temperamentul său, așa de puțin călugăresc, cu aspre vorbe de război; cellalt, care fățărnicește blîndeța, s'a dat în lături cu mîinile la piept. Acuma sînt rugați din nou. Și amîndoi se arată tot ce-au fost: unul brutal de dîrz, cellalt consumat în ipocrisie.

A doua soluție; judecata Sinodului. Părinții de acolo trebuiau să judece o afacere de intrigă și ură, de-o parte; de concubiniagi, plagiat și «eresie»,—din complesență față de d. ministru de ieri,—de alta. Și oare între judecători nu e niciun plagiator, niciun concubinar, niciun «eretic»? Răspund Prea Sfințiile lor oprindu-se, din frică de a hotărî, la soluția lașă a rugăminții către Guvern, ca acesta să declare vacante cele două Scaune, rămînînd vinovații tot arhieriei.

A treia soluție. Guvernul, știind cu cine are a face, pe banca acusaților și pe băncile judecătorilor, să facă ordine, impunînd

cu autoritatea sa morală curățirea Bisericii. Dar această mare autoritate morală trebuie să plece din adevărata credință, din sincer respect pentru Biserică, din recunoașterea tuturor drepturilor ei, din frica amestecului intereselor politice în acest loc al păcii sufletești și al iubirii între oameni.

Există însă în România cineva care, în cele trei tabere politice, să aibă această superioară autoritate morală, prin care să poată înfrunța toate îndrăznelile, zădărnici toate intrigile și frînge toate împotrivirile? Răspunde Guvernul cînd declară că n'are nicio soluție, nicio convingere, niciun punct de vedere, nicio simpatie, nicio antipatie, ci lasă totul în grija Sfîntului Sinod, care, el, lasă totul în grija Înnaltului Guvern.

Aici ajung lucrurile cînd într'o societate aŭ bîntuit prea mult viciile de indiferență morală de care pătimim. Se caută omul curat pentru a mîntui Ierusalimul, și nu se găsește. Cîți aŭ fost așa, aŭ fost suiți pe Golgotha, și nu mai e putere în ei.

Curajul nu răsare decît din conștiinți pe deplin clare, și ele ni lipsesc.

XVIII.

SENTINȚA SINODULUI.

Sinodul s'a achitat, — aceasta trebuia să fie tălmăcirea neașteptatei sentințe prin care, din lipsă de probe, Mitropolitul Atanasie e achitat, și în ce privește plagiatul.

S'a achitat pentru însușirea de cărți străine.

S'a achitat pentru bănuiala de conviețuire cu femeii de deosebite categorii, până la cîntărețe care nu mai aŭ de ce cînta.

S'a achitat pentru sprijinirea legii sinodale pe care, cu o îndrăzneală uimitoare, o declară bună și incapabilă de a primi vre-o modificare, glorificîndu-se cu aceia că a crezut și afirmat totdeauna această enormitate:

N'a avut ocașie să se achite și pentru datorii neplătite, pentru luare de mită și pentru procese-verbale polițienești, căci aceste

puncte de sfințenie n'aũ fost aduse în discuție.

Pe bietul Gherasim l-aũ caterisit, lăsfndu-ĩ măcar mĩngiiera de a-șĩ zice: arhiereũ. După slăbiciunea pe care a arătat-o pentru romanele scabroase, acela care a fost o clipă un dușman eroic al legiĩ stricătoare de lege, poate lua foiletonul ziarului din care făcuse Monitoriul său: pravoslavnicul «Adivor».

Șĩ astfel e acum pace în Biserica achitată.

O pace vrednică de aceia cari aũ stabilit-o, nu printr'un act de energie, ci prin unul de desperare în apărarea propriilor lor persoane.

28 Iunie 1911.

XIX.

O TICĂLOȘIE.

— Purtarea față de arhiereul Gherasim —

Casul Ghenadie n'a învățat minte pe nimeni.

Episcopul de Roman, fostul Episcop de Roman, după judecata Preasfințitului Pimen și a celorlalți, a fost ridicat cu poliția din Roman, unde se dusesse, și expedit cu automobilul la București.

Aceasta se chiamă o *ticăloșie*.

Fostul episcop, după judecata Preasfințitului Pimen și a celorlalți, rămîne, și după condamnarea sa, dacă nu un arhiereu cu drept de a vota în atît de Sfîntul Sinod, măcar un cetățean al acestei țeri.

Și, după cît știm, la noi nu e, ca în Italia, unde măsura se aplică ucigașilor cari și-au făcut pedeapsa, o lege «a domiciliului silit», și fiecare e liber a sta unde-î place.

Chiar dacă se cheamă Gherasim Safirim și crede în legăturile ex-Înnalt Prea Sfințitului Domn Atanasie al Ungro-Vlahiei și Exarh al Plaiurilor cu deosebite Olimpi și Marii, care jură drept ori strîmb. Și chiar dacă, înainte de a fi un simplu monah la picioarele lui Pimen al Moldovei care nu știe ce e păcatul, a fost ani îndelungați episcop cast al Romanului și, o clipă, singurul apărător al drepturilor Bisericii năpustite de politicianism.

Guberniile d-lui Carp nu există încă, dar moravurile de guvernatori s'au pus în practică. Ele vor dura până ce țara va ști să pèdepească pe restauratorii moravurilor sălbatece din era Regulamentului Organic.

Încheiū arătîndu-mi indignarea împotriva sectarismului, demn de școala d-lui Haret, al presei liberale.

Acești *liberali*, în loc să protesteze împotriva zbirilor d-lui prefect de Roman și al superiorului său, cutează a scrie că «impresie tristă» face «purtarea fostului episcop de Roman».

Vă urez, domnilor, ca sistemul sechestrării și expedierii cu automobilul să vi se

aplice și d-voastră, ca să pot scrie și eu
despre «impresia tristă» pe care a produs-o
«purtarea» d-voastră cari v'ați permis a
circula liber în țara d-voastră.

1 Iulie 1911.

XX.

VA AVEA ȘI URMĂRI BUNE CONFLICTUL SINODAL?

Mulți dintre cei adînc scîrbiți, și din punctul de vedere al moralei publice, de gîlceava arhierilor și de răscolirea celor mai puțin arhieresti păcate își vor fi zis totuși : Din această întrecere în răsfățarea scandalului, din această revărsare de ape murdare curgînd de supt piatra altarului asupra credincioșilor degustați de această terfelire prin foile jidovești a vieții intime duse de ierarhiile Bisericii românești, va ieși totuși, ca din orice rău, și puțin folos.

Cel mai însemnat va fi că de azi înainte, după trădarea unui Chiricescu, asemenea cu care și alții pot să răsară, clericul care va rîvni către culmea episcopatului și înalta presidenție de maiestoașă sfințenie a demnității metropolitane își va

face un examen de conștiință pentru a ști dacă poate sta mai presus de orice pîră.

Și, al doilea, că de azi înainte, după prăbușirea Mitropolitului liberal, ridicat prin apărarea legii d-lui Haret, după exemplul trist al tulburărilor provocate de acest atentat al politicianismului împotriva demnității Bisericii noastre, profesioniștii politice în România se vor feri de a se mai amesteca într'un domeniu care cere altfel de cunoștinți decît cele de care dispun rolurile prime în comedia partidelor.

Și nici una, nici alta nu s'a întîmplat.

Numirea arhiereului Calist ca locțiitor la Roman, pînă va fi ales episcop după ordin de majoritățile conservatoare, e dovadă că vechile rătăcirî se păstrează.

Toată lumea cere oameni noi, cu totul noi, cari să nu fi osîndit pe Ghenadie pentru a ridica pe Atanasie și a compromite apoi pe Atanasie, dărîmînd pe Gherasim. Oamenî cari să nu fi fost preoți cu neveste și preoți-văduvi cu concubine, oameni cari să nu fi făcut pe agenții electorali prin mahalale. Oamenî despre cari nimenî să nu poată spune: e al mieu și, fiind eu la Guvern, îl ridic unde vreau și pot.

Și, în loc de aceasta, iată încă un arhieru de moda veche, cunoscut ca făptură a conservatorilor, care-și simte curajul de a rîvni la episcopat și pe care ceilalți au curajul să-l sprijine în îndeplinirea ambiției sale.

Iar pentru Mitropolie se șoptesc nume din acelea care au figurat în procese-verbale ale Poliției, pe lângă altele care amintesc, la Vlădică bătrînă, viciile impurității și simoniei, sau umilințe, cu miros de domesticitate, față de cei cari pun azi cîrja în mîna doritorilor de măriri cu orice preț.

Și astfel și în domeniul bisericesc se va constata același lucru care s'a putut constata în atîtea altele: că politicianismul nu e în stare să îndrepte ceia ce el, *numai el*, a stricat.

4 Iulie 1911.

XXI.

CELE DOUĂ BANDE.

E luptă, e încă luptă — și va mai fi o bucată de vreme — în Biserica evlaviosului Regat al României, care, cum se știe, are o deosebită grijă de cele sfinte.

Luptă poate fi în orice Biserică, de și temeliile ei sînt puse odată pentru totdeauna cu imutabilitatea lucrurilor ce se țin de supranatural. Poate fi luptă între cei cari țin la direcția de până atunci în cler și alții cari ar voi să o înlocuiască prin alta, mai potrivită cu nevoile de curînd ieșite la iveală. Gîndiți-vă numai la tendințele reformiste în Biserica Apusului și la numărul entusiaștilor clericî tinerî cari le susțin supt fulgerele afuriseniilor. Gîndiți-vă la osîndirea de ieri a învățatului episcop și marelui predicator ungar Prohászka. Nu uitați nici pe ortodoxul preot Petrov

în acțiunea literară, desaprobată, a căruia vibrează ceva din neocreștinismul de egalitate, binefacere și curăție al marelui Tolstoï.

Atunci sînt două partide, două tabere, convinse, pasionate, fanatice.

În lupta ce frămîntă Biserica noastră nu vei întîlni nimic care să samene cu acele două oștiri cinstite. Față în față staū, chiar după prăbușirea Mitropolitului Atanasie și după strivirea Episcopului Gherasim, două *bande*.

Să le caracterisăm :

De o parte clerul înnalt de banchete cu ușile închise, de concubinagii scoase la iveală, de copii naturali cari merg și în vre-un Palat metropolitan ca să pupe mîna taicăi Vlădica, de poliți protestate, de simonie și mituire. Nu-l credeți biruit ! A învățat de la ultimele pățanii ale părinților Partenie și Atanasie un singur lucru : să tragă perdelele. Sînt îucredințați apoi că nu-î vede nimeni. Altfel n'ar mai cere sprijinul partidului : unul pentru Mitropolie, altul pentru episcopie.

Dar cei din față ?

Băieți cari sînt mușcați la inimă de șerpele ambiției, cari, și prin mijloacele cele

mai infame, mai criminale chiar, vreau să se vorbească de dînșii. Sînt tachiștii Bisericii, politicianii demnităților și cîștigurilor pe care ea poate să le dea îndrăzneților și șireților. Pentru a-și ascunde ochii plini de setea celor lumești, nările umflate de pofte, groasele buze de lăcomie, colții ascuțiți, ghiarele veninoase, ei își aruncă pe față și trup vălul, mantia reformei morale. Ei poartă semnele din afară ale credinței și acțiunii noastre cum un actor trivial și înjosit calcă pe scîndurile murdare ale unui teatru de mahală în veșmîntul sur al unui predicator.

Au intrat la «teologie» ca la orice Facultate. Rîvniau o carieră. Știau încă din copilărie că intriga duce mai departe decît munca. Se bucurau de viciile clerului pentru a se putea hrăni și înălța cîndva din desvăluirea lor savantă, din zgomotul făcut în jurul trupului desgolit al unui Vlădică prins în cursă. Ortodoxie, catolicism, ce li pasă de toate! Azi pravoslavnic, mine uniți, azi agitatori, mine călugări, odată la ușa «Neamului Românesc»; altă dată în odaia secretă a «Adivorului» jidovesc, pe rînd în anteriu și în redingotă,

exploată d fără deosebire patima de răsbunare a unui arhiereu caterisit și furia de a face rău creștinilor a Jidovimii coalisate împotriva rămășiței noastre de drepturi naționale, — ei sînt supt orice înfățișare și în orice loc tot așa de vrednici de despreț.

Banda d'intăiū va peri îndată ce i se vor îngustă puțin mijloacele de a petrece și i se vor mai tăia puțin cărările. Ea se roagă numai să fie uitată.

Cea de-a doua, aceia se îmbulzește, țipă, lovește. Unde te întorcî, dai de intriga, de minciuna, de falsificația și de insulta ei.

Bandiții din această categorie, simpli tulburători interesați ai unei societăți care trebuie să resolve alte chestii, ce privesc însăși existența nației românești, trebuie reduși la neputință prin mijloacele legii, care poate lovi oricînd pe maieștrii și ucenicii conspirației, șantajului și escrocheriei.

22 Iulie 1911.

— SFÎRȘIT —

CUPRINSUL.

	<u>PAG.</u>
Discursul rostit în Adunarea Deputaților la 23 Mart 1909	3
La modificarea legii clerului	68
Demisia Mitropolitului Partenie	70
Noii Mitropoliți	75
Instalarea noului Mitropolit al Moldovei	80
Apanagiul Mitropolitului Ghenadie	85
Cum s'a discutat legea sinodală	95
Episcopi noi	99
Ceasul excomunicării	103
Pentru „Viitorul“	106
„Tribuna“ și Episcopul de Roman	109
„Tribuna“ și chestia canonică	111
Prigonirea Episcopului de Roman	115
Încheierea discuției în chestia sinodală	118
Noul atac al Episcopului de Roman	120
Chestia sinodală și opinia publică	124
Chestia bisericască	126
Conflictul sinodal	129
Scandalul continuă în Sinod	131
Situații imposibile în Biserică	133
Soluția „Conflictului arhieresc“	136
Sentința Sinodului	139
O ticăloșie	141
Va avea și urmări bune conflictul sinodal	144
Cele două bande	147
